

Hoe goed leiden wij (v)mbo docenten op?

Aansluiting van opleiding op de actuele onderwijspraktijk

Dr. R.M. van der Rijst
Drs. G. van Duijn
Drs. J. Nedermeijer

rapportnummer 206
april 2011

Universiteit Leiden

Hoe goed leiden wij (v)mbo docenten op?

Aansluiting van opleiding op de actuele onderwijspraktijk

Dr. R.M. van der Rijst
Drs. G. van Duijn
Drs. J. Nedermeijer

rapportnummer 206
april 2011

Inhoudsopgave

1. Aanleiding tot het onderzoek	5
2. Het onderzoek	7
2.1. Doelen van het onderzoek	
2.2. Onderzoeksvragen	
2.3. Opzet van het onderzoek	
3. Bekwaamheidseisen	9
3.1. De regeling bevoegdheid en benoembaarheid in het mbo en het vmbo in de wet	
3.2. Hoeveel leraren zijn wel en niet bevoegd	
3.3. De bekwaamheidseisen in de praktijk	
4. Bekwaamheidseisen en onderwijskundige kenmerken van mbo en vmbo	11
4.1. Inleiding	
4.2. Het vwo/havo en het vmbo vergeleken	
4.3. Vwo/havo en mbo vergeleken	
4.4. Verschillen tussen vmbo en mbo	
5. Opleidingsroutes en opleidingsmogelijkheden voor leraren mbo en vmbo	15
5.1. Inleiding	
5.2. De opleidingstrajecten voor het behalen van de bevoegdheid tot leraar vmbo en mbo	
5.3. Mogelijkheden voor op de basisbekwaamheden aanvullende professionalisering	
5.4. Schoolgebonden opleidingstrajecten	
6. Uitkomsten vragenlijstonderzoek	19
6.1. Inleiding	
6.2. Enkele achtergrondkenmerken	
6.3. Leerwegen en niveaus	
6.4. Het functioneren van (beginnende) leraren in het vmbo en mbo	
6.5. Bekwaamheid van leraren in het vmbo en het mbo	
6.6. Verwerving van de onderwijsbevoegdheid	
6.7. Scholingswensen van leraren	
6.8. De huidige opleidingstrajecten	
7. Analyse kwalitatieve resultaten uit het vragenlijstonderzoek	31
7.1. Problemen bij de aansluiting van de opleiding op de praktijk	
7.2. Op welke punten kan de opleiding verbeterd worden	
7.3. Casus ROC	
7.4. Vervolg casus ROC	
8. Samenvatting en discussie	39
8.1. Wat zijn de verschillen in de bekwaamheden van leraren die werken in het havo/vwo, en mbo/ vmbo?	
8.2. Welke opleidingsroutes worden er gevolgd door de leraren?	
8.3. Hoe beoordelen de leraren de opleidingsroute die zij gevolgd hebben en welke aansluitingsproblemen tussen opleiding en onderwijspraktijk ervaren leraren in het vmbo en het mbo?	
8.4. Zijn de verschillen in bekwaamheden nodig voor havo/vwo enerzijds en mbo en vmbo anderzijds zo groot dat ze alleen door een aparte opleiding tot een voldoende niveau geleerd kunnen worden?	
8.5. Welke mogelijkheden zijn er in lerarenopleidingen in het algemeen te vinden om de door de leraren gesignaleerde aansluitingsproblemen aan te pakken?	
8.6. Welke mogelijkheden zijn er binnen de scholen om de leraren te ondersteunen bij de overgang naar het lesgeven in het mbo en het vmbo?	
8.7. Welke mogelijkheden zijn er in lerarenopleidingen algemeen om de door de leraren gesignaleerde aansluitingsproblemen aan te pakken?	
Bijlage 1. Tabellenoverzicht	43
Bijlage 2. De vragen uit de vragenlijst	55

1. Aanleiding tot het onderzoek

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft aan de Onderwijsraad de volgende adviesvraag voorgelegd:

‘In welke mate worden aanstaande vmbo- en mbo-leraren in het huidige opleidingen- en kwalificatiestelsel¹ adequaat voorbereid op hun taken in het vmbo en mbo? Welke maatregelen kan de minister nemen om het opleidingen- en kwalificatiestelsel te verbeteren?’

Achtergrond van de vraag aan de Onderwijsraad is dat er in het onderwijsveld al enige jaren wordt gesproken over de wenselijkheid om voor leraren in het vmbo en mbo aparte bekwaamheden te formuleren en opleidingen te organiseren. De meningen hierover verschillen echter aanzienlijk (zie onder andere LPBO, 2006², Krachtig Meesterschap, 2009, Onderwijsraad, 2009³; Bestuurscharter Lerarenopleidingen, 2006⁴; Krachtig Meesterschap 2008⁵; LPBO, 2010⁶).

Figuur 1 Citaat uit *Krachtig Meesterschap, 2009*

Breedte of diepte?

Bij de behandeling van het voorstel voor de *Wet op de beroepen in het onderwijs* in 2004 vroeg de Tweede Kamer om een eigen set van bekwaamheidseisen voor het (v)mbo. Daarop oordeelde het LPBO dat het niet wenselijk is een afzonderlijk competentieprofiel voor de leraar (v)mbo te onderscheiden en dat nieuwe bekwaamheidseisen voor die leraar niet hoeven te worden vastgesteld.

Toch kwam het thema van de breedte van de kwalificatie in mijn (= de staatsecretaris) recente gesprekken voor deze kwaliteitsagenda regelmatig aan de orde. Scholen voor (v)mbo en studenten die in het (v)mbo stage lopen, willen een meer gerichte voorbereiding.

Ter onderbouwing van haar advies heeft de Onderwijsraad aan het ICLON gevraagd een onderzoek uit te voeren naar de vraag in hoeverre de huidige opleidingsroutes van de tweedegraadslerarenopleiding adequaat opleiden tot leraar vmbo en mbo.

De uitgevoerde onderzoeksopzet om tot een onderbouwd antwoord te komen op de vraag van de Onderwijsraad, wordt toegelicht in *Hoofdstuk 2*.

Een cruciaal onderdeel van het opleidingen- en kwalificatiestelsel zijn de bekwaamheidseisen voor de leraren. In *Hoofdstuk 3* wordt op de betekenis van de bekwaamheidseisen nader ingegaan. Een belangrijk onderwerp hierbij wordt gevormd door de onderwijskundige kenmerken (onderwijsconcept) van het vmbo en mbo en de consequenties daarvan voor de taken en competenties van de leraren. Deze informatie is nodig om in *Hoofdstuk 4* een antwoord te kunnen geven op de vraag of er aparte bekwaamheidseisen moeten komen voor de leraren in het mbo en in het vmbo.

De opleidingsroutes of andere opleidingsactiviteiten die leraren tot nu toe volgen ter voorbereiding van hun werk in het vmbo en mbo worden kort beschreven in *Hoofdstuk 5*. In *Hoofdstuk 6* wordt een grootschalige vragenlijststudie onder leraren in het vmbo en mbo besproken. In een digitale vragenlijst werd leraren gevraagd hoe ze hun eigen bekwaamheden en de gevolgde opleidingsroute beoordeelden. Verder werd geïnterviewd welke knelpunten zij hebben ervaren met betrekking tot de aansluiting van de opleiding op de onderwijspraktijk in het vmbo en mbo. In *Hoofdstuk 7* worden de kwalitatieve resultaten van het onderzoek over de knelpunten en ideeën over mogelijke verbeteringen in de professionalisering van de kant van de leraren weergegeven samen met de resultaten van mondelinge interviews gehouden met een aantal mbo- en vmbo-leraren.

In het laatste hoofdstuk (*Hoofdstuk 8*) volgt een discussie waarin de onderzoeksresultaten worden geconfronteerd met de in Hoofdstuk 2 op basis van literatuur- en documentenonderzoek geformuleerde (sub)vragen van het onderzoek.

¹ Onder het opleidings- en kwalificatiestelsel wordt verstaan de officiële versie van de bekwaamheidseisen voor leraren (per 1 augustus 2006 in werking getreden) in de algemene maatregel van bestuur (AMVB) bij de wet Beroepen in het Onderwijs (BIO), gepubliceerd in het Staatsblad 460.

² LPBO (2006). *Competentieprofiel leraar (v)mbo?* Utrecht: LPBO.

³ Onderwijsraad (2009). *Ontwikkelingsrichtingen voor het middelbaar beroepsonderwijs*. Den Haag.

⁴ HBO-raad (2006). *Bestuurscharter Lerarenopleidingen*. Den Haag.

⁵ Inspectie van het Onderwijs (2010). *De staat van het onderwijs*. Onderwijsverslag 2008/2009.

⁶ LPBO (2010). *Bekwaamheidseisen in de lerarenopleiding. Referentiekader voor curriculum en toetsing*. Utrecht: Landelijke Platform Beroepen in het Onderwijs.

2. Het onderzoek

2.1. Doelen van het onderzoek

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft aan de Onderwijsraad de volgende adviesvraag voorgelegd:

‘In welke mate worden aanstaande vmbo- en mbo-leraren in het huidige opleidingen- en kwalificatiestelsel⁷ adequaat voorbereid op hun taken in het vmbo en mbo? Welke maatregelen kan de minister nemen om het opleidingen- en kwalificatiestelsel te verbeteren?’ Ter onderbouwing van haar advies heeft de Onderwijsraad aan het ICLON gevraagd een onderzoek uit te voeren naar de vraag in hoeverre de huidige opleidingsroutes voor de tweedegraadslerarenopleiding adequaat opleiden tot leraar vmbo en mbo.

2.2. Onderzoeksvragen

Om een onderbouwd antwoord te geven op de vraag van de Onderwijsraad zijn de volgende subvragen voor het onderzoek geformuleerd:

1. Wat zijn de verschillen in bekwaamheden van leraren die werken in het vwo, de havo, het mbo en het vmbo?
2. Welke opleidingsroutes worden er gevolgd door de leraren?
3. Hoe beoordelen de leraren de opleidingsroute die zij gevolgd hebben. Verkrijgen de leraren via hun opleidingsroute de juiste bekwaamheden om in het vmbo en mbo les te geven?
4. Welke aansluitingsproblemen tussen opleiding en onderwijspraktijk ervaren leraren in het vmbo en mbo?
5. Zijn de verschillen in bekwaamheden noodzakelijk voor havo/vwo enerzijds en mbo en vmbo anderzijds zo groot dat ze alleen door een aparte opleiding tot een voldoende niveau geleerd kunnen worden?
6. Welke mogelijkheden zijn er in lerarenopleidingen in het algemeen te vinden om de door de leraren gesignaleerde aansluitingsproblemen aan te pakken? Hoe groot is de urgentie om de aansluitingsproblemen op te lossen?
7. Welke mogelijkheden zijn er binnen de scholen om de leraren te ondersteunen bij de overgang naar het lesgeven in het mbo en het vmbo?
8. Welke mogelijkheden zijn er te vinden in lerarenopleidingen algemeen om de door de leraren gesignaleerde aansluitingsproblemen aan te pakken?

2.3. Opzet van het onderzoek

Deelonderzoek 1: Knelpunten in de opleidingsroutes

a. Uitvoeren van literatuur- en documentenonderzoek

Het onderzoek geeft inzicht in:

- De onderwijskundige kenmerken van de reguliere opleidingsroutes voor leraren vmbo en mbo.
- De onderwijskundige kenmerken (onderwijsconcept) van het mbo en het vmbo, het takenpakket, functie-eisen, bekwaamheidseisen en competenties van leraren vmbo en mbo. De bekwaamheidseisen en competenties die beschreven zijn in de AMVB bij de wet BIO worden in dit deel van het onderzoek meegenomen. Beschreven wordt in hoeverre het takenpakket, de competenties en de bijbehorende bekwaamheidseisen van vmbo-leraren en van mbo-leraren verschillen en overeenkomen.

b. Vragenlijstonderzoek onder leraren in het vmbo en mbo

Aan beginnende en ervaren leraren vmbo en mbo is een (digitale) vragenlijst voorgelegd, inclusief een aantal vragen over hun vooropleiding, bevoegdheid en achtergrond als leraar. In deze vragenlijst werd gevraagd om de knelpunten aan te geven die de leraren ervaren hebben tussen de gevolgde opleiding en de actuele onderwijspraktijk wat betreft de kwaliteit en aantrekkelijkheid van de gevolgde opleidingsroute. Deze vragenlijst ging verder in op de perceptie (subjectieve beleving) van de leraren in het vmbo en het mbo met betrekking tot de aansluiting tussen opleiding en praktijk. De vragenlijst werd mede gebaseerd op de resultaten van het deelonderzoek 1a.

⁷ Onder het opleidings- en kwalificatiestelsel wordt verstaan de officiële versie van de bekwaamheidseisen voor leraren (per 1 augustus 2006 in werking getreden) in de algemene maatregel van bestuur (AMVB) bij de wet Beroepen in het Onderwijs (BIO), gepubliceerd in het Staatsblad 460.

Deelonderzoek 2: Inventarisatie van de oplossingsmogelijkheden

Dit deel van het onderzoek omvat enerzijds een inventarisatie van de actuele initiatieven om de kwaliteit en aantrekkelijkheid van de opleiding tot leraar vmbo en mbo te verbeteren. Op basis van de beschikbare boeken, rapporten en documenten van de instellingen over het opleidings- en kwalificatiestelsel van vmbo- en mbo-leraren wordt een systematische beschrijving gemaakt van de verschillende mogelijkheden voor oplossingen en potentieel relevante ideeën uit de lerarenopleidingen in andere sectoren van het onderwijs. Daarnaast worden de conclusies uit deze inventarisatie besproken op hun compleetheid en overeenkomst met de werkelijkheid met een beperkt aantal goed ingewerkte experts (leraren werkzaam in het vmbo en het mbo). Hiertoe is een (beperkt) aantal gesprekken gevoerd met leraren uit het vmbo en mbo, met als doel een meer gedetailleerd beeld te krijgen van hoe zij tegen hun opleiding en functioneren aankijken. Gekozen is voor het interviewen van leraren uit verschillende sectoren binnen één ROC.

Een tussenrapportage is besproken met de Onderwijsraad. In deze eindrapportage worden de resultaten uit de drie delen besproken en verantwoord.

3. Bekwaamheidseisen

3.1. De regeling bevoegdheid en benoembaarheid in het mbo en het vmbo in de wet⁸

Een leraar is *bevoegd* voor het vmbo en mbo als hij of zij een HO-getuigschrift heeft waaruit blijkt dat hij/zij voldoet aan de bekwaamheidseisen VO/BVE (Voortgezet Onderwijs/ Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie) van de tweedegraadsbevoegdheid of de bekwaamheidseisen van de eerstegraadsbevoegdheid. Deze bekwaamheidseisen zijn beschreven in de algemene maatregel van bestuur (AMVB) bij de wet Beroepen in het Onderwijs (BIO), gepubliceerd in het Staatsblad 460 (per 1 augustus 2006 in werking getreden).

De leraar is *benoembaar* als hij bevoegd is en de rechter hem of haar niet heeft uitgesloten van het geven van onderwijs, of als hij of zij leraar in opleiding is (LIO), zij-instromer of volgens de wet onbevoegd mag werken. Degenen die geen HO-getuigschrift hebben, mogen alleen onder specifieke voorwaarden worden benoemd als leraar. Zij moeten dan beschikken over een geschiktheidsverklaring van het bevoegd gezag en zij moeten een getuigschrift pedagogisch-didactische scholing WEB (Wet Educatie en Beroepsonderwijs) behalen, ook wel pedagogisch-didactische aantekening genoemd. Zij-instromers kunnen op basis van een geschiktheidsverklaring van het bevoegd gezag worden benoemd. Zij moeten dan wel binnen twee jaar de pedagogisch-didactische aantekening behalen.

Een leraar is *bekwaam* als hij of zij aan de bekwaamheidseisen voldoet. Tijdens zijn of haar loopbaan moet hij of zij die bekwaamheid onderhouden.

Het bevoegd gezag kan een leraar die voldoet aan de bevoegdheidseisen voor het tweedegraadsgebied in een bepaald vak breder inzetten en wel voor die vakken waarin het bevoegd gezag de leraar voldoende bekwaam acht. Het bevoegd gezag mag dit uiteraard alleen doen als het zich ervan overtuigd heeft dat de leraar bekwaam is om het vak te geven. In elk geval zijn scholen verplicht ervoor te zorgen dat leraren de bekwaamheid voor hun werk kunnen onderhouden.

3.2. Hoeveel leraren zijn wel en niet bevoegd?

In september 2009 werd de Tweede Kamer als volgt geïnformeerd over het aantal bevoegde leraren in het mbo⁹:

- 5 % van de leraren in het mbo heeft geen enkele bevoegdheid.
- 71% heeft een hbo- of wo-getuigschrift met onderwijsbevoegdheid.
- 18% heeft een getuigschrift pedagogisch-didactische scholing WEB.
- 6% heeft een getuigschrift lerarenopleiding basisonderwijs.

Uit bovenstaande cijfers volgt dat 89% van het onderwijzend personeel de voor het mbo vereiste onderwijskwalificatie heeft. De overige 11% kunnen als zij-instromer benoembaar zijn. In dat geval moeten ze binnen twee jaar hun bevoegdheid halen. In totaal wordt 69% van de lessen verzorgd door leraren die specifiek hiervoor zijn opgeleid. Anders gezegd wordt in ROC's dus ongeveer een derde van de lessen gegeven door leraren die daar niet specifiek voor zijn opgeleid.

3.3. De bekwaamheidseisen in de praktijk¹⁰

De Wet BIO heeft als effect gehad dat er meer aandacht is voor professionalisering van de leraren in het BVE en heeft een duidelijke impuls gegeven aan de deskundigheidsbevordering binnen de instellingen. De wijze waarop scholen de deskundigheidsbevordering concreet vorm geven is nog in ontwikkeling. Er doen zich daarbij grote verschillen voor tussen instellingen.

De bekwaamheidseisen vormen de inhoudelijke basis voor de functioneringsgesprekken en vervullen een rol bij de invulling van het scholingsbeleid. Zij worden nauwelijks gebruikt bij honorering, sollicitaties, reorganisaties, interne mobiliteit en taaktoedeling. De bekwaamheidseisen zijn vooral bekend bij P&O-medewerkers en bij lerarenopleidingen die zij-instromers begeleiden. Bij leraren zelf zijn ze veel minder bekend, hoewel het van groot belang is dat zij de bekwaamheidseisen ook werkelijk kennen en willen gebruiken. De scholen gebruiken de bekwaamheidseisen vooral ontwikkelingsgericht en zijn meer gericht op de bevordering van de deskundigheid die nodig is voor het uitvoeren van het onderwijs. Veel tijd en aan-

⁸ BIO (op basis Brochure BIO en de brief staatssecretaris OCW, 2 april 2010).

⁹ Werken in het onderwijs 2010 (kamerstuk 27 923, nr. 88, 15 september 2009).

¹⁰ Jaarwerkplan Inspectie van het Onderwijs, 2010; LPBO (2010). *Bekwaamheidseisen in de lerarenopleiding. Referentiekader voor curriculum en toetsing*. Utrecht: Landelijke Platform Beroepen in het Onderwijs en MBO2010, 2009.

dacht wordt besteed aan instrumentontwikkeling onder andere ten behoeve van de functioneringsgesprekken, omdat de bekwaamheidseisen niet specifiek genoeg zijn. De bekwaamheidseisen geven eveneens te weinig houvast voor ervaren leraren. Het gebruik ervan wordt daarmee vaak te vrijblijvend.

De koppeling van professionalisering en het verbeteren van de uitwerking van de concrete uitvoeringspraktijk is voor de ontwikkeling van het mbo-onderwijs essentieel. Mbo 2010 noemt als onderwerpen voor professionalisering onder andere: het functioneren van opleidingsteams, vergroting van verander- en innovatiemanagement en gerichte aandacht voor de individuele kwaliteiten van de leraren. Zij pleit voor een betere waarborging van de professionaliseringsresultaten in het personeelsbeleid en door professionaliseringsafspraken en -opbrengsten expliciet te verbinden met beoordeling en beloning van medewerkers. Hiermee kan tevens een bijdrage gegeven worden aan het gebruik van de bekwaamheidseisen als beroepsvereisten. Dit zal echter beter gestructureerd moeten worden. Van de kant van leraren wordt de mogelijkheid onderzocht of de leraren in het BVE voorstander zijn van het starten van een landelijk register voor en door leraren in het BVE. Dit zou een goede kans bieden voor een serieuzer gebruik van de bekwaamheidseisen als basis voor de beroepsvereisten.

Het LPBO¹¹ geeft in haar rapport aan dat de lerarenopleidingen positief zijn over het gebruik van de bekwaamheidseisen. Zij bieden een goede mogelijkheid om de studenten van de lerarenopleidingen duidelijk te maken wat zij gaan leren. Ook geeft het LPBO aan dat de bekwaamheidseisen bevorderlijk zijn voor de ontwikkeling van het onderwijs in het mbo en vmbo. De eisen zijn echter te weinig specifiek om de inrichting van het curriculum van de lerarenopleidingen concreet aan te sturen.

¹¹ LPBO (2010). *Bekwaamheidseisen in de lerarenopleiding. Referentiekader voor curriculum en toetsing*. Utrecht: Landelijke Platform Beroepen in het Onderwijs.

4. Bekwaamheidseisen en onderwijskundige kenmerken van mbo en vmbo

4.1. Inleiding

De onderwijskundige kenmerken (onderwijsconcepten) van havo/vwo en vmbo en mbo verschillen onderling aanzienlijk. Zonder naar volledigheid te willen streven worden hieronder enkele verschillen uitgewerkt die bestaan tussen het vmbo en havo/vwo, tussen het mbo en havo/vwo en tussen het vmbo en mbo. Deze beschrijving is bedoeld als ruwe schets van de onderwijspraktijk en de consequenties ervan voor de leraren uit de drie onderwijstypen.

4.2. Vmbo en vwo/havo vergeleken

De belangrijkste onderwijskundige kenmerken van het onderwijsconcept van het vmbo zijn:

1. Het vmbo is praktijkgericht. Vanuit de praktijk wordt de vakinhoud geleerd. Het is tevens beroepsvoorbereidend voor de leerlingen. Vandaar ook onder andere de grote aandacht voor het voorbereiden op het verder leren in het mbo. Voorts is er in het vmbo veel meer dan elders in het voortgezet onderwijs aandacht voor beroepsgerichte vakken. Het vmbo werkt met leergebieden, waarin de vakken geïntegreerd worden. Er wordt tevens gebruik gemaakt van geïntegreerde opdrachten. In de havo en het vwo is het onderwijs vooral gericht op aparte vakken. De leraar vmbo zal in staat moeten zijn als lesgever *en* als begeleider te functioneren in praktijkgericht en geïntegreerd onderwijs.
2. In vergelijking met het vwo/havo wordt in het vmbo veel meer aandacht gegeven aan de individuele leerprocessen van de leerlingen, er is ook veel meer een leerlinggerichte benadering dan een klasgerichte benadering. Leraren maken ‘maatwerkprogramma’s’ voor individuele leerlingen. In het vmbo is aparte aandacht voor probleemkinderen dan ook een normaal onderdeel van het werk van de leraar.
3. De sociale en emotionele ontwikkeling van de leerlingen speelt in het vmbo veel meer dan in havo en vwo een rol in het lesgeven en begeleiden van de leerlingen.
4. De leraar werkt noodzakelijkerwijs in een team, stemt leeractiviteiten af met het beroepenveld en heeft intensiever contact met de ouders van de leerlingen dan een leraar in de havo en het vwo.
5. Het vmbo is een nieuwe vorm van onderwijs die sterk in ontwikkeling is. Leraren zullen daarom noodzakelijkerwijs veel meer dan in de havo en het vwo experimenteren met nieuwe onderwijsvormen. De leraren zullen ook nieuwe onderwerpen die in de maatschappij of in het beroepenveld opkomen moeten vertalen naar het vmbo-onderwijs. Verdere professionalisering is een logische consequentie hiervan (denk hierbij bijvoorbeeld aan Leven-Lang-Leren).

Alle bovenstaande kenmerken van het onderwijsconcept van het vmbo sluiten aan op de zeven competentiedomeinen. Alhoewel deze competentiedomeinen in het algemeen grotendeels overeenkomen voor leraren in het mbo, het vmbo, de havo en het vwo, zullen de verschillende onderwijscontexten toch vaak vragen om een specifieke invulling van de bekwaamheden van de leraren. Uit een onderzoek van het RISBO¹² blijkt de kwaliteit van leraren een essentiële factor te zijn voor een positief effect op de studiemotivatie en de leerlingresultaten.

“In alle drie de onderzoeksjaren zijn de kwaliteitsaspecten van leraren significant gerelateerd aan prestaties, motivatie en doorstroom. Dit betekent dat bij leraren die veel vakken-nis hebben, goed lesgeven, goed begeleiden, een positieve houding hebben ten aanzien van het lesgeven, en een goede relatie met hun leerlingen onderhouden, leerlingen beter presteren, meer gemotiveerd zijn en beter doorstromen. Kortom, kwalitatief goede leraren hebben een positieve impact op de schoolloopbanen van vmbo-leerlingen. Leerlingen beoordelen hun leraren op sommige van deze aspecten positief, maar ze zijn kritisch over de relatie met hun leraren, evenals over de houding van hun leraren.”

4.3. Mbo en vwo/havo vergeleken

In de notitie ‘Tien punten voor goed mbo’ geeft de MBO-raad¹³ een karakterisering van de belangrijkste kenmerken van het mbo-onderwijs (zie Figuur 2).

¹² RISBO/Erasmus Universiteit. (2005). *Succes- en faalfactoren in het vmbo: Verklaringen voor schoolloopbanen in de regio Rotterdam 2003–2004*. Uitgave Voortijdig Schoolverlaten.

¹³ Mbo-raad (2007). *Tien punten voor goed mbo*.

De instellingen voor middelbaar beroepsonderwijs willen met hun onderwijs inspelen op de voortdurende veranderingen op de arbeidsmarkt en in de leerstijl van jongeren. Daarom moet het onderwijs veranderen van 'voor iedereen hetzelfde programma' naar 'maatwerk voor de student'. Tegelijkertijd moet wel duidelijk zijn en blijven wat een gediplomeerde moet kennen en kunnen en wat iedereen qua inzet van elkaar kan verwachten: student, leraar en leerbedrijf. Door alle discussies over vernieuwingen dreigt het zicht te verdwijnen op wat men van het mbo mag verwachten. Daarom hebben de gezamenlijke mbo-instellingen in tien punten neergezet waar het mbo voor staat en welke kwaliteit van het mbo verwacht mag worden. Het mbo verbindt zich aan deze punten en de scholen zetten zich in om deze tien punten zo snel mogelijk te realiseren.

1. Duidelijke doelen. Elke mbo-opleiding leidt op voor een beroep, op basis van wat de arbeidsmarkt vraagt. In het programma wordt rekening gehouden met verschillen in leertempo, leerstijl en wat een student al kan of weet. Dit programma wordt vastgelegd in een contract, de onderwijsovereenkomst.
2. Heldere programma's. Op het mbo weet iedere student wat zijn persoonlijke programma van activiteiten is en wat van hem verwacht wordt.
3. Gegarandeerde lesuren. Op het mbo heeft iedere student een evenwichtig pakket van theorie en praktijk, met gegarandeerd minimaal 850 uur onderwijs (bij deeltijd 300 uur). Onderwijs en instructie onder begeleiding en verantwoordelijkheid van gekwalificeerd personeel.
4. Goede begeleiding. Op het mbo heeft iedere student een mentor/begeleider. Daar heeft de student regelmatig een gesprek mee.
5. Zorgvuldige examens. Op het mbo is een student verzekerd van een zorgvuldig, goed en onafhankelijk examen.
6. Flexibel starten. Op het mbo kan iedere student op meerdere momenten per jaar starten met een opleiding.
7. Zinnige stages. Op het mbo heeft iedere student een passende stageplek met goede begeleiding door de school.
8. Theorie en praktijk. Op het mbo is er altijd een goede balans tussen theorie en praktijk, met gevarieerde werkvormen die een evenwichtig pakket bieden van vakken, vakbekwaamheid en algemene beroepscompetenties. Plus een goede voorbereiding op stage/bpv.
9. Goed overleg. Op het mbo is er vanaf het begin tot het eind goed overleg tussen school en leerbedrijf. Dit overleg draait om de voorbereiding, de voortgang en de beoordeling van de stage/bpv.
10. Heldere communicatie. Op het mbo is alles gericht op een doeltreffende tweerichtingscommunicatie. Communicatie met de student, leerbedrijven en leermeesters en waar dit aan de orde is, met ouders of verzorgers.

Figuur 2. Tien punten voor goed middelbaar beroepsonderwijs opgesteld door de MBO-raad.

De Stichting Beroepskwaliteit Leraren (SBL) heeft aangegeven welke deelcompetenties een leraar havo/vwo niet en een leraar BVE wel moet beheersen.

De leraar in het mbo:

- Houdt rekening met wat gebruikelijk is in de beroepspraktijk waar hij/zij zich op voorbereidt en gebruikt ook casuïstiek uit de beroepspraktijk, bijvoorbeeld bij het bespreken van communicatie en omgangsvormen.
- Helpt de leerlingen om ten opzichte van elkaar en/of van hun collega's in bedrijf of instelling, collegiale omgangsvormen te ontwikkelen en benut hierin de leeromgeving als oefenomgeving voor de werkomgeving.
- Helpt deelnemers bij de ontwikkeling van hun beroepsidentiteit.
- Ontwerpt leeractiviteiten die in het perspectief van de loopbaan van de deelnemer betekenisvol zijn en waarin hij/zij rekening houdt met het niveau van taalbeheersing van de deelnemer: zowel brede geïntegreerde opdrachten of projecten als smalle vakgerichte, zowel schoolgerelateerde als ook werkplekgerelateerde.
- Ontwerpt in overleg met de praktijkbegeleider opdrachten waarmee de deelnemer in het bedrijf zelfstandig aan de slag kan, die recht doen aan de specifieke kenmerken van het bedrijf of bedrijfstak, die ervoor zorgen dat de leermogelijkheden op de werkplek optimaal benut worden en dat de deelnemer ten behoeve van zijn loopbaan optimaal leerrendement haalt uit het werkplekgerelateerde leren.
- Bepaalt met de deelnemer diens (individuele) leertraject, opgebouwd uit individuele activiteiten en groepsactiviteiten, rekening houdend met de mogelijkheden en ambities van de deelnemer.
- Moedigt de deelnemer aan zijn leerervaringen in en buiten de opleiding onder woorden te brengen en met elkaar in verband te brengen.

- Organiseert gesprekken met de (praktijk)begeleider in het bedrijf of de instelling en met de deelnemer om de voortgang te bespreken en de begeleiding af te stemmen. Hij administreert deze gesprekken in een (leerling)volgsysteem.
- Zorgt in situaties van teamteaching en/of samenwerking met onderwijsassistenten of instructeurs en met begeleiders in leerbedrijven en -instellingen voor een duidelijke taakverdeling en -afstemming die ook bij de deelnemers bekend is.
- Bespreekt op een open en constructieve manier de ontwikkeling van de deelnemer met de praktijkbegeleider, zodat eventuele problemen tijdig worden onderkend en opgelost.

Ook voor de mbo-leraren geldt dat zij moeten voldoen aan de basisbekwaamheden, maar zij gebruiken deze in een andere onderwijscontext dan hun collega's in de havo en het vwo.

4.4. Verschillen tussen vmbo en mbo

Op basis van 4.2 en 4.3 wordt in deze paragraaf een vergelijking gemaakt tussen het mbo en vmbo. Zoals in Figuur 2 is aangegeven is de rol van de beroepspraktijk in het mbo veel belangrijker dan in het vmbo. In het mbo worden de leerlingen opgeleid tot beginnend beroepsbeoefenaar. Het vmbo is beroepsvoorbereidend onderwijs. De contacten tussen de mbo-leraar als praktijkopleider en de werkbegeleider op de bedrijfsstageplek zal dan ook veel intensiever zijn dan in het vmbo, zo worden er gezamenlijk opdrachten gemaakt en wordt gezamenlijk de leerweg besproken. Een ander relevant verschil tussen vmbo en mbo is dat in het vmbo het onderwijs veel individueler gericht is. De leraar zal er veel meer dan in het mbo voor moeten zorgen dat de leerlingen bij de les blijven. Verder heeft in het mbo de leraar dan weer veel meer te maken met verschillen in niveau. Tevens heeft in het mbo-4 de leraar ook de taak om ervoor te zorgen dat leerlingen zo mogelijk door kunnen gaan naar het hbo.

5. Opleidingsroutes en opleidingsmogelijkheden voor leraren mbo en vmbo

5.1. Inleiding

De leraren in het mbo en vmbo kunnen via verschillende routes hun bevoegdheid halen. In Paragraaf 5.2 wordt hiervan een overzicht gegeven. De mogelijkheden voor de aanvullende professionalisering van leraren in het mbo en vmbo worden in de Paragraaf 5.2 kort aangegeven.

In Paragraaf 5.4 wordt een overzicht gegeven van de manier waarop professionalisering kan plaatsvinden al dan niet gecombineerd met het doen van onderzoek of het uitvoeren van een intern onderwijsinnovatietraject.

5.2. De opleidingstrajecten voor het behalen van de bevoegdheid tot leraar vmbo en mbo

In onderstaand kader zijn de verschillende trajecten voor het behalen van de bevoegdheid om les te geven in mbo en vmbo weergegeven.

Welke trajecten zijn er?	Kenmerken
1. Tweedegraadslerarenopleiding in algemeen vormende vakken (voltijds)	De opleidingen zijn gericht op de zeven wettelijke bekwaamheidsgebieden. Binnen deze opleidingen wordt veel aandacht besteed aan de herinrichting van het onderwijs op basis van de adviezen uit de visitaties.
2. Tweedegraadslerarenopleiding in algemeen vormende vakken (duaal, deeltijd, flexibele routes, maatwerktrajecten)	De opleiding zijn gericht op de zeven wettelijke bekwaamheidsgebieden. Deze opleidingen zijn bedoeld voor a.s. leraren die een hbo- en wo-bachelorsopleiding hebben gehaald, in vakgebieden waarvoor geen kopstudie bestaat.
3. Tweedegraadslerarenopleiding in beroepsgerichte vakken (voltijd en deeltijd)	De opleidingen zijn gericht op de zeven wettelijke bekwaamheidsgebieden. De opleidingen zijn gericht op een aantal technische vakgebieden. Niet voor alle technische richtingen is er een tweedegraadslerarenopleiding.
4. Zij-instromer opgeleid via een verkorte tweedegraadslerarenopleiding	De opleidingen zijn gericht op de zeven wettelijke bekwaamheidsgebieden. De zij-instromer sluit met de school en een lerarenopleiding een scholings- en begeleidingsovereenkomst voor een periode van ten hoogste twee jaar.
5. Zij-instromer via getuigschrift pedagogisch didactische scholing WEB (ook wel pedagogisch-didactische aantekening genoemd).	De opleidingen zijn gericht op de zeven wettelijke bekwaamheidsgebieden. Het is een 500-uurscursus. Als de cursus succesvol wordt afgerond krijgt de deelnemer een verklaring van didactische bekwaamheid die erkend wordt door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
6. Hbo-kopopleiding (duaal)	De opleidingen zijn gericht op de zeven wettelijke bekwaamheidsgebieden. Duur: 1 jaar. Deze opleiding is bedoeld voor hbo- en wo-bachelors die een tweedegraadsbevoegdheid willen halen. Inhoudelijk vooral gericht op pedagogisch-didactische onderwerpen.
7. Pabo	De opleidingen zijn gericht op de zeven wettelijke bekwaamheidsgebieden. De opleiding leidt op voor de bevoegdheid tot leraar in het basisonderwijs. Scholen kunnen kiezen voor pabo-afgestudeerden vanwege hun pedagogische kwaliteiten. Inmiddels zijn pabo-afgestudeerden niet meer direct benoembaar.
8. Eerstegraadslerarenopleiding	De opleidingen zijn gericht op de zeven wettelijke bekwaamheidsgebieden. Duur: 1 jaar. Deze opleiding is bedoeld voor studenten die reeds een master gehaald hebben. De inhoud is vooral gericht op het verzorgen van onderwijs in de havo en het vwo. De doelgroep is dus beduidend anders is dan in het vmbo en het mbo.

Figuur 3. Opleidingstrajecten leraren vmbo en mbo.

Tabel 1 laat zien welke de meest gebruikte opleidingstrajecten zijn. Wat opvalt is dat een verhoudingsgewijs groot aantal leraren met een eerstegraadslerarenopleiding of met een pabo-opleiding in -vooral- het

vmbo werken. De categorie 'anders' bevat een mengelmoes van opleidingen als MO A/B, N20, artikel 114, BVE, applicatie en combinaties van opleidingen zoals tweedegraads plus eerstegraads. Bij de leraren die minder dan 5 ervaringsjaren hebben in het mbo of vmbo blijkt uit de tabel dat de tweede-graadslerarenopleidingen gericht op de beroepsgerichte vakken vaker opleiden voor het mbo. Hetzelfde geldt voor de zij-instromers die hun bevoegdheid via het getuigschrift pedagogisch-didactische scholing halen. De mening van de bevroegde leraren over de verschillende opleidingsroutes wordt in Hoofdstuk 6 beschreven.

Tabel 1. Opleidingstrajecten naar onderwijstype en ervaringsjaren in het onderwijs

	Onderwijstype ^a		Onderwijstype ^b	
	vmbo	mbo	vmbo	mbo
2de graadslerarenopleiding in algemeen vormende vakken (duaal)	15,7%	6,4%	12,3%	4,6%
2de graadslerarenopleiding in algemeen vormende vakken (voltijds)	15,7%	5,1%	24,7%	10,1%
2de graadslerarenopleiding in beroepsgerichte vakken (duaal)	5,6%	17,3%	10,7%	21,7%
2de graadslerarenopleiding in beroepsgerichte vakken (voltijds)	5,6%	7,1%	6,7%	11,9%
Zij-instromer opgeleid via een verkorte 2de graadslerarenopleiding	14,0%	12,2%	6,5%	3,3%
Zij-instromer via het getuigschrift pedagogisch-didactische scholing	1,1%	26,3%	,7%	14,3%
HBO-kopopleiding (duaal)	3,4%	,6%	1,4%	3,3%
Pabo (bevoegdheid leraar basisonderwijs)	11,2%	4,5%	11,1%	4,6%
1ste graadslerarenopleiding	14,6%	5,1%	10,1%	9,4%
Anders, nl.	12,9%	15,4%	15,8%	16,6%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

i. a = minder dan 5 jaar ervaring; b = meer dan 5 jaar ervaring

ii. De categorie 'anders, nl' bevat een mengelmoes van opleidingen als MO A/B, N20, artikel 114, BVE, applicatie en combinaties van de genoemde opleidingen

5.3. Mogelijkheden voor het verder ontwikkelen van de basisbekwaamheden aanvullende

Er zijn diverse mogelijkheden voor leraren die de basisbekwaamheden beheersen om zich verder te professionaliseren in het lesgeven in het vmbo of het mbo. In deze paragraaf wordt een aantal voorbeelden genoemd van losstaande cursussen en studiebijeenkomsten. Een opleiding of school kan ook besluiten tot een innovatieproject. De professionalisering van de leraren is daar een logisch onderdeel van. In de volgende paragraaf wordt hier nader op ingegaan.

1. Professionaliseringsactiviteiten georganiseerd door de school (Novaschool, 2010): studiedagen, kenniscafé, kenniskringen, lezingen, conferenties, expertgroepen, brainstormbijeenkomsten en workshopdagen.
2. Cursussen georganiseerd door gespecialiseerde opleidingscentra:
 - Cursussen die opleiden tot praktijkbegeleiders.
 - Masteropleiding in de Onderwijskunde voor mbo-leraren. Er zijn verschillende masterprogramma's: academisch meesterschap, professioneel meesterschap, design and research in teaching en evidence based innovation in teaching.
 - Afstandsonderwijs georganiseerd door het Ruud de Moorcentrum gericht op de vaardigheden van leraren in het vmbo en mbo (<http://portal.rdmc.ou.nl/portal-live/portal/schooltypen>).
 - Onderwijsinnovatieprojecten: informele leeractiviteiten in teams of netwerken.
 - Scholing technologie in de gemengde leerweg voor vmbo-leraren met een bevoegdheid vmbo.
3. Met welke projecten experimenteren de scholen, lerarenopleidingen of onderzoeksgroepen?
 - Project De Utrechtse Meester-Leraar VMBO. De duur van de opleiding is drie jaar. De trainingen zijn gericht op rekenen, taal en burgerschap, vakken die onmisbaar zijn voor een succesvolle schoolloopbaan.
 - Projecten die vallen onder de subsidie voor het Krachtig Meesterschap.

5.4. Schoolgebonden opleidingstrajecten

Er zijn verschillende mogelijkheden voor schoolgebonden opleidingstrajecten om meer professionalisering van leraren te bereiken door samenwerking van de opleiding met een lerarenopleiding of een onderzoeksinstituut (universiteit of lectoraat). Kallenberg (2007)¹⁴ heeft hiervan een overzicht gemaakt:

De kwaliteit van deze wijze van professionaliseren wordt bepaald door:

- De kwaliteit van de begeleiding: uitdagende, stimulerende en veilige leeromgeving. Leervragen van de leraar staan centraal, naast kennisgericht onderwijs is er mentoring en coaching.
- De werkplek in het onderwijs biedt voldoende leermogelijkheden in relevante onderwijsituaties.
- De beoordeling is gericht op de startbekwaamheden en aanvullende bekwaamheden die de opleiding relevant acht.
- De afspraken die gemaakt zijn over de evaluatie en borging van de kwaliteit via de functioneringsgesprekken, zelfevaluatie en dergelijke.

Vier soorten van aanpak kunnen worden onderscheiden:

a. Leren op de werkplek door de leraren mbo en vmbo

Werkplekleren is een bewuste opleidingsvorm waarbij over het algemeen sprake is van een combinatie van on-the-job en off-the-job opleiden, om een goede aansluiting te krijgen tussen het geleerde en de werkplek om de kans op transferproblemen te reduceren.

“Leren op de werkplek” is een leervorm, een opleidingsmethode met meestal de volgende kenmerken:

1. De opleiding vindt plaats op de werkplek, in de huidige of toekomstige werkomgeving van de lerende.
2. De opleiding is gericht op het opbouwen, onderhouden of verbeteren van de competenties van nieuwe of bestaande medewerkers.
3. De opleiding heeft betrekking op de taken waarvoor de betreffende medewerker verantwoordelijk is of dient te worden.
4. De opleiding verloopt volgens een vooraf opgesteld, gestructureerd plan (formuleren van leerdoelen, actieplan, evaluatie).
5. De opleidingsactiviteiten worden in de tijd gepland.
6. De lerende wordt opgeleid/begeleid door een ervaren collega.

Een groot voordeel van deze aanpak is dat de leraren datgene leren dat belangrijk is voor het eigen onderwijs. Hij biedt allerlei mogelijkheden en kan de onderwijsinnovatie binnen de school op een praktische manier ondersteunen. De leraar wordt in principe individueel opgeleid om zijn of haar taken goed uit te voeren in het bestaande onderwijs. Het onderwijsaanbod bestaat uit praktijkopdrachten voor de eigen werkplek: on-the-job plus just enough.

b. Opleiden op school

Opleiden in de school betekent het creëren van een afzonderlijke opleidingsfunctie in de school om zij-instromers, LIO's, beginnende leraren en anderen goed te begeleiden of het, in samenwerking met de lerarenopleiding of het regionaal opleidingscentrum, vormgeven en geven van (een deel van) de initiële opleiding binnen de school. Hiervoor zijn er verschillende modellen, die gecombineerd kunnen worden met de andere opleidingsmogelijkheden die in deze tekst genoemd worden.

1. *Schoolstagemodel*: De school is de werkplek waar de leraar stage loopt, de andere activiteiten worden verzorgd door de lerarenopleiding.
2. *Coördinatiemodel*: Zie a, er is een schoolbegeleider voor de stagiairs. Hij of zij coördineert de begeleiding.
3. *Partnermodel*: Zie a en b, de school verzorgt zelf onderdelen van de opleiding. De andere onderdelen verzorgt de lerarenopleiding.
4. *Netwerkmiddel*: De opleider en de mentoren zijn vakdidactisch en pedagogisch geschoold. Zij verzorgen een groot deel van de opleiding. De lerarenopleiding verzorgt de meer algemene onderwerpen.
5. *Opleidingsmodel*: De school verzorgt de gehele opleiding, waarbij kan worden teruggevallen op ondersteuning vanuit de lerarenopleiding.

¹⁴ Kallenberg, T. (2007). *Opleiden van leraren bij institutionele samenwerking: een vierluik*. Heerlen: Ruud de Moor Centrum, Open Universiteit.

De (toekomstige) leraar wordt binnen een deel van het lerarenteam opgeleid voor het uitvoeren van bestaand en nog te ontwikkelen onderwijs. Het onderwijsaanbod bestaat uit praktijkopdrachten voor de eigen werkplek: on-the-job plus just enough en gerichte opdrachten.

c. Professional development schools (PDS)

PDS-scholen streven ernaar: (1) nieuwe leraren zodanig op te leiden dat zij geen gat tussen de theorie van de opleiding en de praktijk van de school ervaren, (2) de professionele ontwikkeling te ondersteunen van zittende leraren in de school, de universiteit en de ondersteunende staf (de administrators), (3) een goede setting voor onderzoek naar leren en doceren te verschaffen, (4) verbetering van het onderwijs voor leerlingen te realiseren en (5) ondersteuning van schoolinnovatie op school- en universitair niveau te bieden. In de PDS staan de ontwikkeling van de school en de professionalisering van de leraren beide centraal. Essentieel voor een succesvolle PDS is dat de leraren als een team samenwerken. De school werkt samen met studenten en lerarenopleiding aan de ontwikkeling van het onderwijs. De leraren verdiepen hun eigen inzicht in onderwijs maken, begeleiden en lesgeven en delen hun praktijkervaringen met hun collega's. De (toekomstige) leraar wordt binnen het lerarenteam opgeleid voor het uitvoeren van bestaand en nog te ontwikkelen onderwijs. Het onderwijsaanbod bestaat uit praktijkopdrachten voor de eigen werkplek: on-the-job plus just enough en gerichte opdrachten en toegepast onderzoek.

d. Academische school

Een academische school wordt in nauwe samenwerking met hogescholen en universiteiten vormgegeven. Enigszins naar het voorbeeld van de relatie tussen medische faculteiten en academische ziekenhuizen, gaan leren, opleiden, reflectie op het beroep, ontwikkelingsgericht onderzoek, kenniscirculatie en innovatie hand in hand. De opleiding combineert innovatie van het onderwijs met concreet praktijkonderzoek. Samen met de universiteit of een ander onderzoeksinstituut wordt een thema gekozen waarop het onderzoek en de innovatie worden gericht. Naast de innovatie van het onderwijs wat betreft het thema, levert de academische school ook een bijdrage aan de ontwikkeling van de wetenschap. De (toekomstige) leraar wordt binnen het lerarenteam opgeleid voor het uitvoeren van bestaand en nog te ontwikkelen onderwijs. Het onderwijsaanbod bestaat uit praktijkopdrachten voor de eigen werkplek: on-the-job plus just enough en gerichte opdrachten en (wetenschappelijk) gespecialiseerd onderzoek.

6. Uitkomsten van het vragenlijstonderzoek

6.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt verslag gedaan van de uitkomsten van het vragenlijstonderzoek onder leraren werkzaam in het vmbo en het mbo.

De vragenlijst is door het ICLON in nauw overleg met de Onderwijsraad ontwikkeld. De gegevens zijn verzameld door het bureau MWM², dit bureau heeft daarvoor een selectie gemaakt uit het Flitspanel van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Het aantal respondenten dat voldeed aan het selectie criterium bedroeg 4728. Zij zijn benaderd tussen 14 januari 2011 en 27 januari 2011. Op 18 januari is een reminder uitgegaan. Op 27 januari is de gegevensverzameling afgesloten. Toen hadden 2311 respondenten de vragenlijst beantwoord, het responspercentage komt daarmee op 49%.

Bij de presentatie van de tabellen is zoveel mogelijk de vraagtekst gebruikt die aan de respondenten is voorgelegd. Lange teksten moesten soms worden ingekort. De aantallen respondenten in de tabellen kunnen fluctueren omdat men soms een vraag niet heeft beantwoord, in andere gevallen is een selectie gemaakt waarbij een deel van de respondenten buiten beschouwing gelaten is. Waar de aantallen substantieel verschillen van de totale (sub)groep is een toelichting gegeven. Uitsplitsingen zijn gemaakt voor leraren werkzaam in het vmbo respectievelijk het mbo. Daarnaast is ook een verdeling gemaakt op grond van het aantal jaren dat men in het mbo en vmbo werkzaam is. Leraren met minder dan 5 jaar ervaring worden als 'beginnende leraren' getypeerd, leraren met meer dan 5 jaar ervaring als 'ervaren leraar'.

6.2. Enkele achtergrondkenmerken

Tabel 2a geeft de regionale spreiding van de respondenten weer. Van hen werkt 52% in het mbo en 48% in het vmbo (Tabel 2b). Het grootste deel van de respondenten (85%) is langer dan 5 jaar werkzaam in het vmbo of mbo (Tabel 2c). Er zijn 28 vmbo-leraren die tevens in het mbo werkzaam zijn. De gemiddelde leeftijd is 49,6 jaar (sd: 9,3) en 60% is man. De aanstellingsomvang bedraagt gemiddeld 33,7 uur (sd: 7,8).

Tabel 2a. *Herkomst van respondenten (naar postcode).*

	Frequency	Valid Percent	Cumulative Percent
Regio Leiden	172	7,7	7,7
Regio Den Haag	59	2,6	10,4
Regio Haarlem	50	2,2	12,6
Regio Amsterdam	182	8,2	20,8
Regio Rotterdam	180	8,1	28,8
Regio Utrecht	199	8,9	37,7
Kop van Noord-Holland	76	3,4	41,1
Zeeland	70	3,1	44,3
Brabant	346	15,5	59,8
Limburg	151	6,8	66,6
Oost-Nederland	536	24,0	90,6
Noord-Nederland	210	9,4	100,0
Total	2231	100,0	
Missing System	80		
Totaal	2311		

Tabel 2b. Werkzaam in onderwijstype.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
vmbo	1118	48,4	48,4	48,4
mbo	1193	51,6	51,6	100,0
Totaal	2311	100,0	100,0	

Tabel 2c. Ervaring in het (v)mbo onderwijs

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
minder dan 5 jaar ervaring	342	14,8	14,8	14,8
meer dan 5 jaar ervaring	1969	85,2	85,2	100,0
Total	2311	100,0	100,0	

6.3. Leerwegen en niveaus

In veel gevallen geven de vmbo-leraren uit de steekproef les binnen meer dan één leerweg. Wanneer uitgesplitst wordt naar leraren die in de theoretische leerweg werkzaam zijn versus de overige vmbo-leraren, blijkt dat ruim 30% van het totaal aantal vmbo-leraren zowel in de theoretische leerweg als in een van de andere leerwegen onderwijs verzorgt. Een deel (32%) is uitsluitend in de theoretische leerweg werkzaam, de overigen (38%) zijn in de basisberoepsgerichte, kaderberoepsgerichte of gemengde leerweg werkzaam. Voor de verdeling in twee groepen is gekozen om de groep die in de theoretische leerweg werkt en ook nog in een andere leerweg, buiten beschouwing te laten (Tabel 3). Uitsplitsingen op deze tweedeling laten geen opvallende verschillen zien ten opzichte van de analyses waarbij is uitgesplitst naar onderwijsvorm en naar ervaring van leraren.

Tabel 3. Leerwegen vmbo.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid beroeps,kader, gemengd	421	18,2	54,4	54,4
theoretisch	353	15,3	45,6	100,0
Total	774	33,5	100,0	
Missing ,00	1197	51,8		
zowel theoretisch als bkg	340	14,7		
Total	1537	66,5		
Total	2311	100,0		

Tabel 4 laat zien dat zowel in het vmbo als in het mbo veel leraren betrokken zijn bij meer dan één leerweg. Leraren uit het mbo kunnen ook vergeleken worden aan de hand van het niveau waarop men lesgeeft (Tabel 5). Veel mbo-leraren geven onderwijs binnen meer dan één mbo-niveau. Van alle mbo leraren in de steekproef is niet minder dan 80% (ook) werkzaam op mbo-4-niveau. Dit maakt een uitsplitsing van mbo-leraren in twee categorieën (niveau 3 en 4 versus niveau 1 en 2) weinig zinvol.

Tabel 4. Leerwegen waarin men les geeft.

		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
In welke leerweg geeft u les? ^a	7-1.Basisberoepsgerichte leerweg (vmbo)	624	15,6%	27,0%
	7-2.Kaderberoepsgerichte leerweg (vmbo)	640	16,0%	27,7%
	7-3.Gemengde leerweg (vmbo)	368	9,2%	15,9%
	7-4.Theoretische leerweg (vmbo)	693	17,3%	30,0%
	7-5.Beroepsbegeleidende leerweg (mbo)	582	14,5%	25,2%
	7-6.Beroepsopleidende leerweg (mbo)	1104	27,5%	47,8%
Total		4011	100,0%	173,6%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

Tabel 5. Niveaus waarbinnen men lesgeeft (mbo).

		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
In welk niveau van het mbo geeft u les? ^a	9-1. mbo 1	218	8,9%	17,9%
	9-2. mbo 2	573	23,4%	46,9%
	9-3. mbo 3	705	28,8%	57,7%
	9-4. mbo 4	953	38,9%	78,1%
Total		2449	100,0%	200,6%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

6.4. Het functioneren van (beginnende) leraren in het vmbo en mbo

Een belangrijke vraag aan de leraren gesteld is of datgene wat men in het eigen onderwijstraject leerde goed aansloot op de onderwijspraktijk waarin men nu werkt. Hun antwoorden staan in Tabel 6 uitgesplitst naar onderwijstype en mate van ervaring in het onderwijs. Ongeveer de helft van de leraren geeft aan dat de opleiding goed aansluit op de onderwijspraktijk in vmbo en mbo. De anderen geven aan dat de aansluiting niet goed was. Leraren die in het mbo werken, denken hierover hetzelfde als leraren uit het vmbo. Leraren met minder dan 5 jaar ervaring in het (v)mbo onderwijs, oordelen positiever over de aansluiting (61% vs. 49%) dan de leraren met (meer dan) 5 jaar onderwijservaring ($\chi^2 = 14,304$; df 1; p: .000).

Tabel 6. Aansluiting van opleiding en onderwijspraktijk.

	18. Sloot datgene wat u in uw (onderwijs)opleiding of traject leerde goed aan op onderwijspraktijk waarin u nu werkt?		
	Ja	Nee	Totaal
vmbo	50,0%	50,0%	100,0%
mbo	51,8%	48,2%	100,0%
	Ja	Nee	Totaal
minder dan 5 jaar ervaring	60,5%	39,5%	100,0%
meer dan 5 jaar ervaring	49,3%	50,7%	100,0%

Wanneer aan leraren gevraagd wordt, wat ze gehad hebben aan hun opleidingstraject, antwoorden mbo-leraren en vmbo-leraren gelijklopend (Tabel 7). Ook beginnende leraren en meer ervaren leraren verschillen in dit opzicht niet significant van elkaar. Ongeveer de helft van de leraren zegt voor het werk als leraar

veel gehad te hebben aan de opleiding. Een relatief groot aantal respondenten kiest daarbij voor het neutrale midden van de vijfpuntsschaal.

Tabel 7. *Ik heb veel gehad aan mijn opleiding.*

	20. Terugkijkend, heb ik voor mijn werk als leraar veel gehad aan mijn opleiding(straject).					
	Zeer mee oneens	Mee oneens	Noch mee eens, noch mee oneens	Mee eens	Zeer mee eens	Totaal
vmbo	4,9%	19,0%	26,9%	39,5%	9,6%	100,0%
mbo	4,6%	15,2%	24,7%	46,8%	8,8%	100,0%
ervaring						
	Zeer mee oneens	Mee oneens	Noch mee eens, noch mee oneens	Mee eens	Zeer mee eens	Totaal
< dan 5 jaar	4,5%	17,7%	22,5%	42,5%	12,9%	100,0%
> dan 5 jaar	4,8%	16,9%	26,3%	43,3%	8,6%	100,0%

Daarnaast is aan leraren gevraagd of er, naar hun mening, tijdens de opleiding voldoende aandacht was voor het lesgeven in het mbo en vmbo, hierbij werd een zevental aspecten genoemd. Men kon antwoorden op een vijfpuntsschaal (zeer onvoldoende ... zeer voldoende). In Tabel 8a zijn voor de zeven aspecten de gemiddelde scores weergegeven. In Tabel 8b is de waardering van vmbo en mbo leraren opgesplitst naar de gevolgde lerarenopleiding.

Tabel 8a. *Gemiddelde waardering voor de mate van aandacht voor zeven aspecten.*

	beginnend of ervaren		
	minder dan 5 jaar ervaring	meer dan 5 jaar ervaring	Total
17.0 het combineren van vakinhoud en beroepspraktijk	2,96	2,93	2,94
17.1 het werken met competentiegericht onderwijs	3,06	2,27	2,38
17.2 het meewerken aan opdrachten voor de stage	2,91	2,69	2,73
17.3 de specifieke kenmerken van de leerlingen waarmee ik nu werk	2,78	2,65	2,67
17.4 het orde houden in de klas	3,01	3,00	3,00
17.5 het werken in een lerarenteam	3,00	2,82	2,85
17.6 het samenwerken met mensen uit het bedrijfsleven	2,28	2,22	2,23
	Onderwijstype		
	vmbo	mbo	Total
17.0 het combineren van vakinhoud en beroepspraktijk	2,83	3,04	2,94
17.1 het werken met competentiegericht onderwijs	2,38	2,38	2,38
17.2 het meewerken aan opdrachten voor de stage	2,71	2,74	2,73
17.3 de specifieke kenmerken van de leerlingen waarmee ik nu werk	2,54	2,79	2,67
17.4 het orde houden in de klas	2,94	3,06	3,00
17.5 het werken in een lerarenteam	2,78	2,91	2,85
17.6 het samenwerken met mensen uit het bedrijfsleven	2,02	2,43	2,23

* *vet/cursief*: verschilt significant van de andere groep: Anova, $p < .01$

Tabel 8b. Gemiddelde waardering van vmbo en mbo leraren voor de mate van aandacht voor 7 aspecten.

	17.0	17.1	17.2	17.3	17.4	17.5	17.6
2de graads lerarenopleiding in algemeen vormende vakken (dual)	2,59	2,30	2,37	2,36	2,54	2,54	1,87
2de graads lerarenopleiding in algemeen vormende vakken (voltijds)	2,60	2,15	2,63	2,54	3,01	2,77	1,94
2de graads lerarenopleiding in beroepsgerichte vakken (dual)	3,45	2,36	2,86	2,80	2,98	2,87	2,55
2de graads lerarenopleiding in beroepsgerichte vakken (voltijds)	3,26	2,17	2,93	2,71	3,06	2,81	2,37
Zij-instromer opgeleid via een verkorte 2de graads lerarenopleiding	3,07	2,92	3,01	2,71	2,76	2,86	2,29
Zij-instromer via het getuigschrift pedagogisch-didactische scholing	3,22	3,14	2,96	3,24	3,35	3,17	2,68
HBO-kopopleiding (dual)	3,31	2,69	3,00	3,09	3,11	3,02	2,65
Pabo (bevoegdheid leraar basisonderwijs)	2,47	2,23	2,62	2,52	3,26	3,05	2,05
1ste graads lerarenopleiding	2,74	2,29	2,54	2,47	3,06	2,87	2,09
Anders, namelijk	2,88	2,27	2,65	2,62	2,96	2,77	2,16
Totaal	2,94	2,38	2,73	2,67	3,00	2,85	2,23

Legenda

- 17.0 het combineren van vakinhoud en beroepspraktijk
- 17.1 het werken met competentiegericht onderwijs
- 17.2 het meewerken aan opdrachten voor de stage
- 17.3 de specifieke kenmerken van de leerlingen waarmee ik nu werk
- 17.4 het orde houden in de klas
- 17.5 het werken in een docententeam
- 17.6 het samenwerken met mensen uit het bedrijfsleven

Over het geheel genomen komen die gemiddelde scores niet of nauwelijks boven de 3.0 uit. Daarmee geeft men te kennen dat de opleiding op die aspecten te wensen over liet. Het percentage vmbo-leraren dat op deze aspecten (zeer) onvoldoende aankruist varieert tussen 39% en 73 %. Bij de mbo-leraren ligt dat tussen 32% en 58%. Met betrekking tot enkele aspecten zijn beginnende leraren respectievelijk mbo-leraren iets positiever gestemd. De significante verschillen zijn in de tabel vet cursief weergegeven.

Leraren waarderen de aansluiting van hun lerarenopleiding en de onderwijspraktijk waarin ze werkzaam zijn verschillend (Tabel 9). Dit blijkt afhankelijk van de opleiding die ze gevolgd hebben ($\chi^2=40,151$; $df=6$; $p=.000$). Leraren met een tweedegraadsopleiding in algemeen vormende vakken (zowel voltijds als dual) geven verhoudingsgewijs vaker 'nee' als antwoord. Zij-instromers en leraren die een kopopleiding volgden zeggen wat vaker ja op de vraag naar de aansluiting van de opleiding op de onderwijspraktijk. Het meest positief is de groep zij-instromers via het getuigschrift pedagogisch-didactische scholing. Zeventig procent van deze (195) leraren geeft te kennen dat de aansluiting goed was. In Tabel 9 zijn leraren met een Pabo-opleiding, een eerstegraadsopleiding alsmede de categorie 'anders, nl' niet meegenomen, omdat niet verwacht mag worden dat die opleidingen aansluiten op de huidige onderwijspraktijk. Op het relatief grote aantal respondenten dat de categorie 'anders, nl' aankruiste wordt verderop in dit hoofdstuk ingegaan.

Tabel 9. Aansluiting tussen opleiding en praktijk.

	18. Sloot datgene wat u in uw (onderwijs)opleiding of traject leerde goed aan op onderwijspraktijk waarin u nu werkt?		
	Ja	Nee	Totaal
2de graadslerarenopleiding in algemeen vormende vakken (duaal)	46,5%	53,5%	100,0%
2de graadslerarenopleiding in algemeen vormende vakken (voltijds)	46,0%	54,0%	100,0%
2de graadslerarenopleiding in beroepsgerichte vakken (duaal)	56,0%	44,0%	100,0%
2de graadslerarenopleiding in beroepsgerichte vakken (voltijds)	52,5%	47,5%	100,0%
Zij-instromer opgeleid via een verkorte 2de graadslerarenopleiding	63,0%	37,0%	100,0%
Zij-instromer via het getuigschrift pedagogisch-didactische scholing	70,3%	29,7%	100,0%
HBO-kopopleiding (duaal)	57,4%	42,6%	100,0%

(n= 1287); leraren Pabo, 1e graads en 'anders' zijn niet meegenomen

Leraren met minder dan 5 jaar onderriservaring, met naar verwachting een betrekkelijk recente opleiding in een van de bovenstaande opleidingstrajecten, zijn duidelijk positiever over de aansluiting tussen opleiding en de dagelijkse praktijk (zie Tabel 10). De Chi² toets geeft geen significante verschillen tussen de opleidingen. Over de hele linie is de groep beginnende leraren aanmerkelijk positiever over de aansluiting, de zij-instromers zijn daarbij het meest positief.

Voor de leraren met meer dan 5 jaar onderriservaring (n=1287) worden wel significante verschillen gevonden (Chi²= 41,560; df 6; p=.000). Voor deze groep ligt de opleiding al weer langer in het verleden en verschilt waarschijnlijk ook van de wijze waarop de opleiding nu vormgegeven wordt.

Tabel 10. Aansluiting tussen opleiding en praktijk (beginnende leraren).

	18. Sloot datgene wat u in uw (onderwijs)opleiding of traject leerde goed aan op onderwijspraktijk waarin u nu werkt?		
	Ja	Nee	Totaal
2de graadslerarenopleiding in algemeen vormende vakken (duaal)	63,2%	36,8%	100,0%
2de graadslerarenopleiding in algemeen vormende vakken (voltijds)	63,9%	36,1%	100,0%
2de graadslerarenopleiding in beroepsgerichte vakken (duaal)	54,1%	45,9%	100,0%
2de graadslerarenopleiding in beroepsgerichte vakken (voltijds)	71,4%	28,6%	100,0%
Zij-instromer opgeleid via een verkorte 2de graadslerarenopleiding	68,2%	31,8%	100,0%
Zij-instromer via het getuigschrift pedagogisch-didactische scholing	67,4%	32,6%	100,0%
HBO-kopopleiding (duaal)	71,4%	28,6%	100,0%

a. beginnend of ervaren = minder dan 5 jaar ervaring (n=226)

Het onderwijstype waarin men werkzaam is, speelt een rol bij de waardering die men heeft voor de aansluiting; binnen de groep vmbo'ers worden er geen significante verschillen gevonden, maar binnen de groep

mbo'ers zijn er, afhankelijk van het gevolgde opleidingstraject, significante verschillen in waardering. Wanneer daarbij ook de mate van ervaring in beschouwing genomen wordt, blijkt dat alleen de groep ervaren mbo-leraren significant verschillend oordeelt. Tabel 11 laat zien dat deze groep vooral positief is over de aansluiting van de opleiding voor het getuigschrift pedagogisch-didactische scholing voor zij-instromers.

Tabel 11. Aansluiting tussen opleiding en praktijk.

	18. Sloot datgene wat u in uw (onderwijs)opleiding of traject leerde goed aan op onderwijspraktijk waarin u nu werkt?		
	Ja	Nee	Totaal
2de graadsleraaropleiding in algemeen vormende vakken (duaal)	38,3%	61,7%	100,0%
2de graadsleraaropleiding in algemeen vormende vakken (voltijds)	43,7%	56,3%	100,0%
2de graadsleraaropleiding in beroepsgerichte vakken (duaal)	59,7%	40,3%	100,0%
2de graadsleraaropleiding in beroepsgerichte vakken (voltijds)	52,1%	47,9%	100,0%
Zij-instromer opgeleid via een verkorte 2de graadsleraaropleiding	61,8%	38,2%	100,0%
Zij-instromer via het getuigschrift pedagogisch-didactische scholing	71,9%	28,1%	100,0%
HBO-kopopleiding (duaal)	52,9%	47,1%	100,0%

a. Onderwijstype = mbo, beginnend of ervaren = meer dan 5 jaar ervaring (n=706)

Tabel 12. Vakinhoudelijk voldoende bekwaam.

Geeft u les of hebt u les gegeven in een vak waarvoor u zichzelf vakinhoudelijk niet (voldoende) bekwaam acht(te)?

		Onderwijstype		Totaal	
		vmbo	mbo		
beginnend of ervaren	minder dan 5 jaar ervaring	Ja, voor een periode korter dan een jaar	18,2%	25,5%	21,6%
		Ja, voor een periode langer dan een jaar	9,4%	11,8%	10,5%
		Nee	72,4%	62,7%	67,8%
		N=	181	161	342
meer dan 5 jaar ervaring		Ja, voor een periode korter dan een jaar	13,8%	21,1%	17,6%
		Ja, voor een periode langer dan een jaar	16,1%	20,3%	18,3%
		Nee	70,1%	58,5%	64,0%
		N=	937	1032	1969

6.5. Bekwaamheid van leraren in het vmbo en het mbo

Om een indruk te krijgen of leraren zichzelf voldoende bekwaam achten is aan hen gevraagd of ze wel eens lesgeven, of gegeven hebben, in vakken waarvoor zij zichzelf (vakinhoudelijk) onvoldoende bekwaam achtten. Bijna tweederde van de respondenten geeft aan dat een dergelijke situatie zich nooit heeft voorgedaan (Tabel 12). Het komt echter zowel in het vmbo als in het mbo met regelmaat voor. Zo heeft ruim 20%

van de ervaren leraren in het mbo langer dan een jaar les gegeven in vakken waarvoor ze zichzelf onvoldoende vakinhoudelijke kennis toeschrijven.

De bekwaamheidseis voor leraren wordt binnen de opleidingstrajecten uitgedrukt in een zevental competenties. Om te zien hoe ze zichzelf beoordelen aan de hand van deze competenties is hun gevraagd zichzelf een cijfer te geven. Leraren kregen deze competenties voorgelegd, voorzien van een korte toelichtende tekst. Vervolgens was de vraag zichzelf te beoordelen op een schaal van 1 – 10. In Tabel 13 zijn de resultaten van deze zelfbeoordeling uitgesplitst naar beginnend of ervaren leraar en naar het onderwijstype waarbinnen men werkt. Zowel de mbo-leraren als de vmbo-leraren geven zichzelf een ruime voldoende op alle competentiegebieden. Tussen beginnende en ervaren leraren verschilt het oordeel weliswaar iets meer, maar de zelfwaarderingen blijven hoog: de laagste waardering die de beginnende leraren zichzelf geven is een 7,5 (samenwerken met de omgeving). Alleen op de organisatorische en op de vakinhoudelijke en didactische competentie, en dan nog alleen voor zover het de deelgroep vmbo-leraren betreft, worden verschillen tussen ervaren en minder ervaren leraren significant (tabel niet opgenomen).

Tabel 13. *Zelfbeoordeling op competentiegebieden (gemiddelde score).*

	beginnend of ervaren		
	minder dan 5 jaar ervaring	meer dan 5 jaar ervaring	Totaal
23.0 Interpersoonlijke competentie	7,90	8,00	7,98
23.1 Pedagogische competentie	7,74	7,89	7,87
23.2 Vakinhoudelijke en didactische competentie	7,61	7,86	7,82
23.3 Organisatorische competentie	7,58	7,82	7,79
23.4 Samenwerken met de omgeving	7,48	7,50	7,50
23.5 Samenwerken met de collega's.	7,72	7,85	7,83
23.6 Reflectie en ontwikkeling	7,86	7,88	7,87
	Onderwijstype		
	vmbo	mbo	Total
23.0 Interpersoonlijke competentie	7,99	7,97	7,98
23.1 Pedagogische competentie	7,95	7,79	7,87
23.2 Vakinhoudelijke en didactische competentie	7,83	7,82	7,82
23.3 Organisatorische competentie	7,85	7,73	7,79
23.4 Samenwerken met de omgeving	7,51	7,48	7,50
23.5 Samenwerken met de collega's.	7,84	7,82	7,83
23.6 Reflectie en ontwikkeling	7,89	7,86	7,87

6.6. Verwerving van de onderwijsbevoegdheid

Welke opleidingroutes hebben de leraren gevolgd? Hoe hebben ze hun lesbevoegdheid verworven? Om daarop een antwoord te kunnen geven is gevraagd naar de opleidingroute die men voltooid had of waarmee men nog bezig is. Tabel 14 laat zien welke de meest gebruikte opleidingstrajecten zijn. Wat opvalt is dat een verhoudingsgewijs groot aantal leraren met een eerstegraadslerarenopleiding of met een Pabo-opleiding in –vooral– het vmbo werken. De categorie ‘anders, namelijk’ bevat een mengelmoes van opleidingen als MO A/B, N20, artikel 114, BVE, applicatie en, voor het merendeel, van combinaties van opleidingen genoemd in Tabel 11, zoals ‘tweedegraadslerarenopleiding plus eerstegraadslerarenopleiding’.

Tabel 14. Opleidingstrajecten naar onderwijstype en ervaring.

	Onderwijstype ^a		Onderwijstype ^b	
	vmbo	mbo	vmbo	mbo
2de graadslerarenopleiding in algemeen vormende vakken (duaal)	15,7%	6,4%	12,3%	4,6%
2de graadslerarenopleiding in algemeen vormende vakken (voltijds)	15,7%	5,1%	24,7%	10,1%
2de graadslerarenopleiding in beroepsgerichte vakken (duaal)	5,6%	17,3%	10,7%	21,7%
2de graadslerarenopleiding in beroepsgerichte vakken (voltijds)	5,6%	7,1%	6,7%	11,9%
Zij-instromer opgeleid via een verkorte 2de graadslerarenopleiding	14,0%	12,2%	6,5%	3,3%
Zij-instromer via het getuigschrift pedagogisch-didactische scholing	1,1%	26,3%	,7%	14,3%
HBO-kopopleiding (duaal)	3,4%	,6%	1,4%	3,3%
Pabo (bevoegdheid leraar basisonderwijs)	11,2%	4,5%	11,1%	4,6%
1ste graadslerarenopleiding	14,6%	5,1%	10,1%	9,4%
Anders, namelijk	12,9%	15,4%	15,8%	16,6%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

a. = minder dan 5 jaar ervaring b. = meer dan 5 jaar ervaring

6.7. Scholingswensen van leraren

Leraren in het vmbo en het mbo onderkennen het belang van bij- en nascholing van bevoegde leraren. Dat blijkt uit Tabel 15 waarin gezien kan worden dat na het behalen van de bevoegdheid men gemiddeld 2,5 scholingsactiviteiten gevolgd heeft. Vakinhoudelijke cursussen, en pedagogische en didactische vaardigheden zijn daarbij favoriet.

Tabel 15. Opleidingen / cursussen gevolgd na behalen van de lesbevoegdheid.

	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
24-1. Vakinhoudelijke cursus	1514	26,3%	65,5%
24-2. Cursus voor pedagogische vaardigheden	1079	18,8%	46,7%
24-3. Cursus voor organisatorische vaardigheden	652	11,3%	28,2%
24-4. Cursus voor didactische vaardigheden	1001	17,4%	43,3%
24-5. Cursus voor algemene vaardigheden (bijvoorbeeld presenteren, schrijfvaardigheid)	514	8,9%	22,2%
24-6. Anders,	846	14,7%	36,6%
24-7. Ik heb geen opleidingen of cursussen gevolgd	142	2,5%	6,1%
Total	5748	100,0%	248,7%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

Tabel 16. Competentiegebieden waarop nascholing als meest urgent gezien wordt.

	Onderwijstype		Totaal
	vmbo	mbo	
Interpersoonlijke competentie	8,9%	6,6%	7,7%
Pedagogische competentie	26,1%	12,9%	19,3%
Vakinhoudelijke en didactische competentie	22,4%	34,2%	28,5%
Organisatorische competentie	7,2%	7,8%	7,5%
Samenwerken met de omgeving	4,3%	5,1%	4,7%
Samenwerken met de collega's	4,2%	5,0%	4,6%
Reflectie en ontwikkeling	20,2%	22,5%	21,4%
Nascholing is niet urgent	6,8%	5,9%	6,3%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%

Deze zelfde cursusonderwerpen worden ook het meest genoemd bij de vraag op welke competentiegebieden de nascholing van leraren het meest urgent is (Tabel 16). Opvallend is daar het grote aantal leraren dat 'reflectie en ontwikkeling' als nascholingsthema noemt.

Over de mogelijkheden tot bij- en nascholing die de werkgevers bieden is een ruime meerderheid goed te spreken (Tabel 17). Toch valt daar nog verbetering te boeken, getuige het percentage leraren dat dit als onvoldoende kwalificeert. De relatief geringe percentages 'weet niet' lijken erop te wijzen dat men in het algemeen goed op de hoogte is van het scholingsaanbod van de werkgever.

Tabel 17. Aanbod bij- en nascholing door de werkgever.

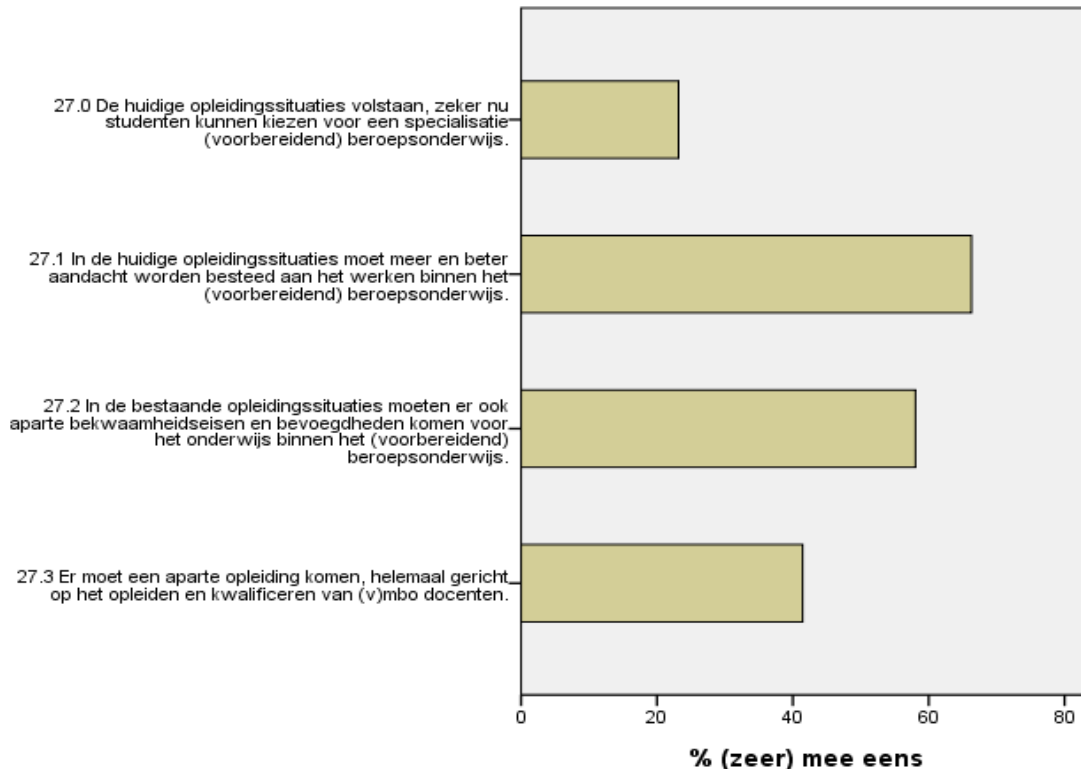
		Onderwijstype		Totaal
		vmbo	mbo	
26. Biedt uw huidige werkgever mogelijkheden tot bij- en nascholing aan de leraren?	onvoldoende	20,1%	27,1%	23,7%
	voldoende	72,8%	66,2%	69,4%
	weet niet	7,1%	6,7%	6,9%
Total		100,0%	100,0%	100,0%

6.8. De huidige opleidingstrajecten

Aan de respondenten is een aantal uitspraken voorgelegd met betrekking tot de opleidingssituaties voor leraren, toegespitst op de werksituatie in het vmbo en het mbo. Bij iedere uitspraak kon men op een vijf-puntsschaal (zeer mee oneens ... zeer mee eens) aangeven in hoeverre men het met de betreffende uitspraak eens was. In Figuur 4 worden de antwoordpercentages weergegeven van degenen die de uitspraak volmondig beaamden.

Indachtig hun eerdere uitspraken over de aansluiting van de opleiding op de praktijk, is het niet verwonderlijk dat slechts een klein deel van mening is dat er aan de huidige opleidingssituaties niets hoeft te veranderen. Een meerderheid van de respondenten onderschrijft dat er meer aandacht moet komen voor het werken binnen het (v)mbo en dat er ook aparte bekwaamheidseisen voor dit type onderwijs moeten komen.

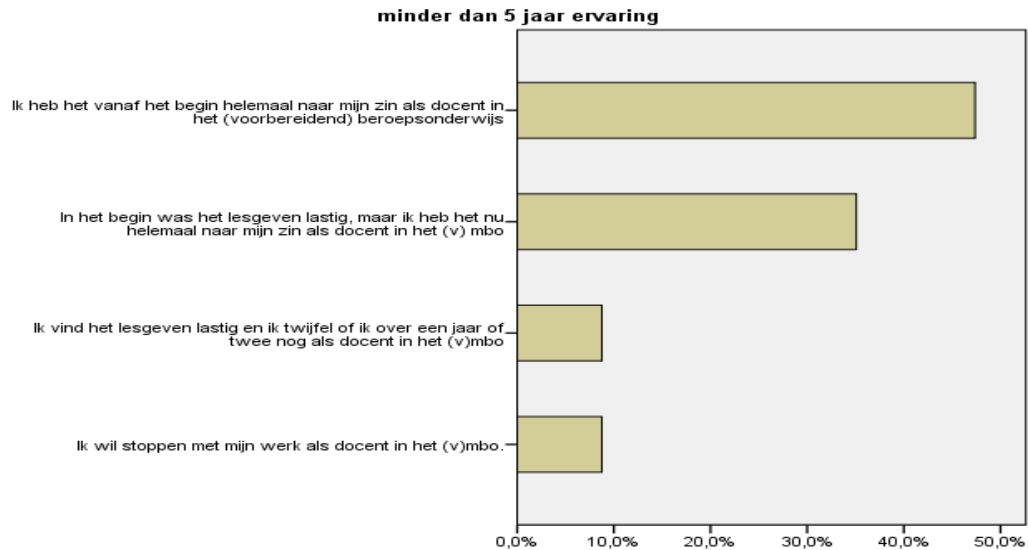
Figuur 4. Opvattingen over de huidige opleidingssituaties voor leraren (v)mbo.

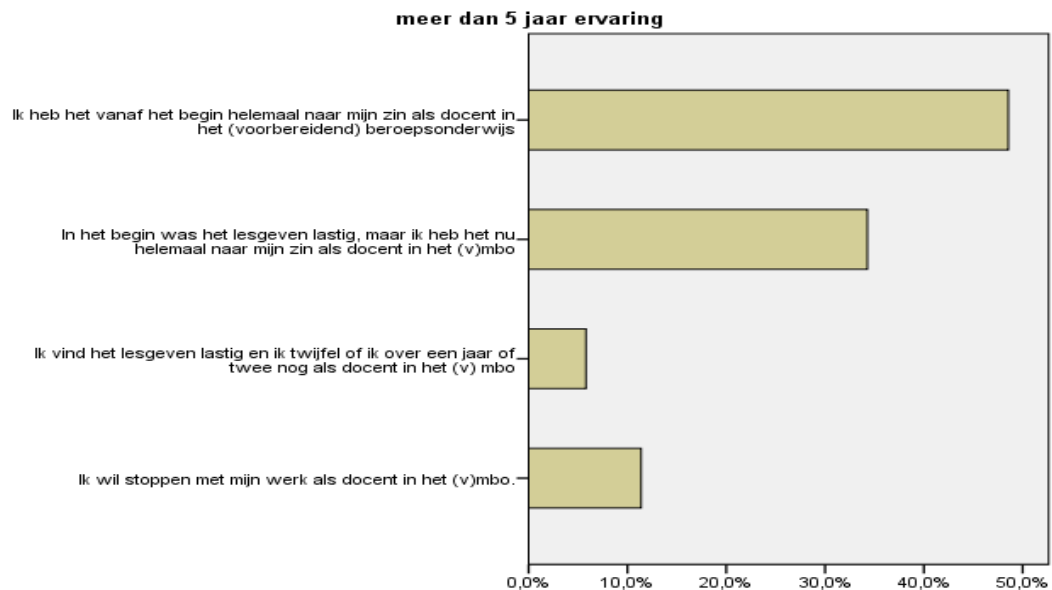
Om een globale indruk te krijgen van de hoeveelheid leraren die aansluitingsmoeilijkheden heeft ervaren bij de start van hun werkzaamheden in het (v)mbo is aan de leraren de volgende vraag voorgelegd:

“Welke van de genoemde situatieschetsen past het beste bij uw werksituatie?” Men kon vervolgens een keuze maken uit vier mogelijkheden. De antwoorden bieden enig inzicht in de mate waarin leraren aansluitingsproblemen ervaren en ook in de hardnekkigheid van de aansluitingsproblemen. De vraag is uitgesplitst voor de duur die men in het (v)mbo werkzaam is (Figuur 5 en 6). De onderwijstypen laten geen verschillen zien. Ruim 83% van de respondenten is, na eventuele aanloopproblemen te hebben overwonnen, geheel tevreden met zijn werk in vmbo of mbo. Zo'n 17% twijfelt of ze in dit onderwijs wil blijven werken of geeft aan te willen stoppen. Wat opvalt is het aantal ‘oudgedienden’ dat zegt te willen stoppen.

Figuur 5. *Wat past het beste bij uw werksituatie?*

Figuur 6. *Wat past het beste bij uw werksituatie?*

7. Analyse kwalitatieve resultaten uit het vragenlijstonderzoek

In dit hoofdstuk wordt achtereenvolgens (Paragraaf 7.1 en 7.2) een tweetal open vragen uit de vragenlijst nader besproken. Om een beeld te krijgen van de situatie achter de cijfers is over deze onderwerpen ook gesproken met leraren van een ROC. Paragrafen 7.3 en 7.4 geven een verslag van deze interviews.

7.1. Problemen ondervonden bij de aansluiting van de opleiding op de praktijk

Een groot aantal leraren (n=1116; 48,3%) geeft aan dat de opleiding niet goed aansloot op de onderwijspraktijk. Aan deze leraren is gevraagd welke problemen zij hebben ondervonden. De leraren geven diverse knelpunten aan. In Tabel 18a worden de meest beschreven knelpunten weergegeven in een rangorde van meest voorkomend thema tot minder voorkomende thema's. In Tabel 18b staan de categorieën die gebruikt zijn bij de kwalitatieve analyse beschreven en worden enkele voorbeelden gegeven van bijpassende uitspraken van leraren. Beginnende leraren wijken in de aangegeven rangorde van problemen niet sterk af van de ervaren leraren. 'Klassenmanagement en orde' wordt relatief vaker genoemd door beginnende leraren en komt daarbij in de rangorde te staan boven 'leer- en gedragsproblemen'. Evenwel blijken ook bij beginnende leraren beide thema's hoog in de rangorde te staan.

Tabel 18a. De meest genoemde knelpunten bij de aansluiting van lerarenopleiding op de praktijk volgens beginnende leraren VMBO en MBO.

	Totaal (frequentie %)	VMBO (frequentie %)	MBO (frequentie %)
Praktijk is anders	,22	,21	,22
Leer- en gedragsproblemen leerlingen	,13	,15	,10
Klassenmanagement en orde	,11	,13	,08
Kenmerken van de leerlingenpopulatie	,10	,12	,09
Vakinhoud en vakdidactiek	,09	,08	,10
Praktijkervaring en stage	,07	,06	,08
Competentiegericht onderwijs	,06	,04	,09
Beroepsgerichtheid	,04	,03	,05
Differentiatie en werkvormen	,03	,02	,03
Additionele leraartaken	,02	,03	,02
Toetsen en beoordelen	,02	,02	,03
ICT en Onderwijs	,01	,01	,01
Anders	,10	,10	,10
Totaal	1,00	1,00	1,00

7.1.1. Praktijk is anders dan wordt voorgesteld

Leraren die aangeven dat ze problemen ervoeren bij de aansluiting vinden vaak dat de praktijk zoals die wordt beleefd tijdens de opleiding niet overeenkomt met de realiteit van vmbo en mbo. De frase 'doceren leer je in de praktijk' kwam daarbij meerdere malen voor. Illustratief hiervoor zijn de onderstaande fragmenten van opmerkingen van leraren uit het vmbo en mbo (tussen haakjes onderwijstype en aantal jaren ervaring).

"De onderwijspraktijk is heel anders en wordt steeds zakelijker; gaat over competenties en uitstraling van je school, terwijl de opleiding zeer theoretisch was, maar wel goed, maar orde en aanpassing van de lesstof aan een zwarte school in een grote stad is echt iets anders en heel zwaar." (vmbo; > 5 jaar)

"De praktijk van het lesgeven is echt anders dan de theoretische lessen van de lerarenopleiding. Te weinig praktische tips voor orde houden, omgaan met individuele leer- en gedragsproblemen, omgaan met beperkingen van onze organisatie e.d." (mbo; > 5 jaar)

Tabel 18b. Beschrijving, ondersteund met een voorbeeld fragment, van de categorieën gebruikt bij het analyseren van de kwalitatieve gegevens.

Categorieën	Beschrijving	Voorbeeld fragment
Additionele leraartaken	Taken die niet behoren tot het direct lesgeven aan leerlingen of het ontwikkelen van onderwijs. Het gaat hierbij vaak om administratieve zaken.	“Administratief. Problemen bij het in/uitschrijven op het instituut. Klachten niet behandeld, etc.”
Beroepsgerichtheid	Leraren spreken over de gerichtheid op het beroep in het onderwijs.	“Meer aandacht aan de daadwerkelijke beroepspraktijk.”
Coachen en begeleiden van leerlingen	Begeleiden en coachen van leerlingen tijdens stage en tijdens individuele en groepsopdrachten.	“Begeleiding leerlingen was in de opleiding nauwelijks of geen aandacht voor.”
Competentiegericht onderwijs	Verschillende aspecten die te maken hebben met competentiegericht onderwijs, zoals competentiegericht toetsen.	“Meer aandacht voor vormgeven aan competentie gericht onderwijs.”
Differentiatie en werkvormen	Het werken met verschillende groepen leerlingen binnen een klassensituatie.	“Differentiatie binnen les naar niveau en type leerling.”
ICT en Onderwijs	Digitale middelen ter ondersteuning van het onderwijs	“Meer aandacht schenken aan het arrangeren van (digitale) lesstof.”
Kenmerken van de leerlingpopulatie	Om wat voor soort leerlingen gaat het in de onderwijsvorm en wat zijn generieke kenmerken waar een leraar op moet letten.	“Beter kijken naar het niveau/karakters van de leerlingen op het moment van starten.”
Klassenmanagement en orde	Groepsdynamiek in de klas en handhaven van de orde.	“Hoe om te gaan met problemen binnen de klas. Dus klassenmanagement voor VMBO.”
Leer- en gedragsproblemen leerlingen	Verschillende leer- en gedragsproblemen worden genoemd, zoals, dyslectie, adhd, en pdd-nos.	“Aandacht voor zorgleerlingen en hun positie in de klas. Zeker als er meerdere zijn.”
Praktijk is anders	Leraren geven aan dat de onderwijspraktijk na hun opleiding wezenlijk anders is dan ze tijdens de opleiding hebben ervaren, vaak ondanks de stages die de leraren hebben gelopen.	“De praktijk van het onderwijs was volkomen anders dan de voorbereiding op de Lerarenopleiding. Er was geen sprake van aansluiting vanuit de vakdidactiek en pedagogie.”
Praktijkervaring en stage	Leraren die tijdens hun lerarenopleiding stage lopen bij een school. Onderwerpen die hierbij komen kijken zijn o.a., begeleiding van de ‘begeleider op school’ en relatie met instituutsbijeekkomsten.	“Stage lopen bij een bedrijf waar ook de leerlingen naar toe gaan.”
Toetsen en beoordelen	Het beoordelen van de leerresultaten van leerlingen, en de verschillende beoordelingssystematieken en -vormen.	“Meer aandacht voor beoordelings-systematiek”
Vakinhoud en vakdidactiek	Aspecten die te maken hebben met de inhoud van het vak en de relatie met de didactiek en werkvormen die in de klas gebruikt worden.	“Vakinhoud combineren met toegepaste didactiek”

Alhoewel sommige leraren van mening zijn dat verbreding en verdieping in de opleidingen van belang zijn, geven andere leraren ook aan dat verbreding en verdieping in theoretische zin ten koste kan gaan van de relevantie voor de beroepspraktijk.

“Het valt mij op dat de opleiding op de hogeschool meer nadruk legt op theoretische verdieping en verbreding, dan de relevantie voor de beroepsuitoefening. In mijn situatie schat ik in dat er 75% onnodige verdieping in het vak wordt aangeboden. Die zal ik hoogstwaarschijnlijk nooit gaan inzetten of toepassen.” (vmbo; < 5 jaar)

In de opleidingen zal gezocht moeten worden naar een balans tussen het aanbieden van verdieping en verbreding in theoretische zin en de aansluiting op de actuele onderwijspraktijk. Zo kan er bijvoorbeeld gezocht worden naar welke theoretische kennis van belang is voor de huidige onderwijspraktijk en de leerlingenpopulatie waarmee de leraren in aanraking zullen komen. In onderstaand citaat spreekt een leraar over de ‘echte’ didactiek, pedagogiek en agogiek.

“Het curriculum van de lerarenopleiding bevat veel algemene kennis die zeker van pas komt als leraar. Dat geldt zeker voor achttienjarige scholieren die net hun middelbare school hebben afgerond. Jammer dat ‘echte’ didactiek, pedagogiek/agogiek niet uitgebreid aan bod komt.” (vmbo; < 5 jaar)

7.1.2. Leerlingenpopulatie

Veel leraren geven aan dat de specifieke kenmerken van de leerlingenpopulatie van het vmbo en mbo wezenlijk anders zijn dan van de leerlingenpopulatie van het basisonderwijs of van het vwo/havo. Om aan te kunnen sluiten op de voorkennis en intrinsieke motivatie van de leerlingen in het vmbo en mbo is kennis van hun belevingswereld belangrijk. De volgende twee citaten geven dit kernachtig weer.

“De praktijk van alledag is anders vanwege de doelgroep. Tijdens de opleiding wordt er uitgegaan van een statisch iets met een gemiddeld niveau leerling in de klas. De realiteit is anders.” (mbo; < 5 jaar)

“De leefwereld van de leerlingen was vreemd, een ander taalveld, directere omgangsvormen, weinig basis-kennis en vaardigheden, brutaal.” (vmbo; < 5 jaar)

Leraren kunnen door de andere omgangsvormen het gevoel krijgen dat ze voornamelijk de rol van ‘politieagent’ of ‘opvoeder’ krijgen.

“De leerstof behandeld tijdens mijn opleiding richt zich qua niveau vooral op havo/vwo. Op het vmbo ben je veel meer thematisch bezig en meer aan het opvoeden dan aan het doceren.” (vmbo; < 5 jaar)

Problemen die door de specifieke kenmerken van de leerlingenpopulatie in het vmbo en mbo ontstaan hebben vaak te maken met klassenmanagement en het houden van orde in de klas.

7.1.3. Klassenmanagement en orde

Klassenmanagement en orde zijn zaken die bij iedere lerarenopleiding aanbod komen. Toch blijft dit vaak een punt van zorg tijdens de eerste jaren als leraar in het onderwijs. Dit geldt in het algemeen, maar in het bijzonder voor leraren werkzaam in het vmbo en mbo. Het aantal leerlingen met leer- en gedragsproblemen ligt in deze onderwijstypen vaak wat hoger, waardoor kleine ordeverstoringen in de klas kunnen uitgroeien tot aanzienlijke problemen als deze niet tijdig door de leraar herkend worden en onschadelijk gemaakt worden. In onderstaand citaat geeft een vmbo-leraar weer dat soms klassenmanagement belangrijker is dan de vakinhoud.

“Naar mijn idee is het houden van orde en het aangaan van een relatie met de leerling belangrijker dan de vakinhoud. De opleiding is echter voor 95% gericht op vakinhoud [...].zeker in het begin van het lesgeven heb ik vooral al het andere gemist, met vakinhoud red je het meestal wel, maar het werken met een klas pubers dat lukt vaak niet zomaar.” (vmbo; < 5 jaar)

Beginnende leraren in het onderwijs zijn gebaat bij kundige begeleiding op de werkplek. Dit geldt misschien nog wel meer voor beginnende leraren in het vmbo en mbo. Veel additionele leraartaken, zoals communicatie met ouders, bedrijfsleven en collega’s, maar ook het omgaan met leer- en gedragsproblemen kunnen beginnende leraren soms het gevoel geven een ‘duizendpoot’ te moeten zijn.

“Als beginnend leraar word je vaak voor meerdere taken ingezet waarbij ondersteuning en faciliteiten ontbreken. Dit maakt het heel zwaar. Bij alle banen in het bedrijfsleven werd ik beter ingewerkt en begeleid dan in het onderwijs. Beginnende leraren krijgen vaak de moeilijkste taken. Bovendien worden ze vaak schandalig slecht gewaardeerd.” (mbo; > 5 jaar)

Goede begeleiding van beginnende leraren en een effectief introductieprogramma kunnen knelpunten tussen opleiding en praktijk op een effectieve manier oplossen.¹⁵

7.2. Op welke punten kan de opleiding verbeterd worden?

De leraren geven aan dat de kwaliteit van de opleidingen die ze hebben gevolgd op verschillende punten kan worden verbeterend. De meest genoemde thema's betreffen 'praktijkervaring', 'vakinhoud en didactiek', 'klassenmanagement en orde' en de 'leer- en gedragsproblemen van leerlingen'. Daarnaast noemt een substantieel deel van de respondenten dat aandacht voor 'kenmerken van de leerlingenpopulatie', 'competentiegericht onderwijs' en 'coachen en begeleiden van leerlingen' kwaliteitsverbetering kan opleveren in de opleidingen. Tabel 19 geeft een rangorde aan van de meest genoemde punten die volgens de leraren aandacht moeten krijgen ter verbetering van de opleidingen.

Tabel 19. De meest genoemde aandachtspunten ter verbetering van de kwaliteit van de lerarenopleidingen volgens beginnende leraren VMBO en MBO.

	Totaal (frequentie %)	VMBO (frequentie %)	MBO (frequentie %)
Praktijkervaring en stage	,20	,21	,19
Vakinhoud en vakdidactiek	,18	,19	,18
Klassenmanagement en orde	,09	,10	,07
Leer- en gedragsproblemen leerlingen	,09	,11	,06
Coachen en begeleiden van leerlingen	,08	,06	,10
Competentiegericht onderwijs	,07	,04	,10
Kenmerken van de leerlingenpopulatie	,06	,05	,07
Toetsen en beoordelen	,04	,04	,05
Beroepsgerichtheid	,03	,02	,04
Additionele leraartaken	,03	,03	,02
Differentiatie en werkvormen	,03	,02	,03
Anders	,10	,13	,09
Totaal	1,00	1,00	1,00

Beginnende leraren (met minder dan 5 jaar ervaring in het onderwijs) hebben relatief minder opmerkingen over 'vakinhoud en didactiek' en 'toetsen en beoordelen'. Beginnende leraren maken vaker opmerkingen over 'klassenmanagement en orde' dan ervaren leraren.

Deze punten waaraan volgens de leraren aandacht besteed zou moeten worden om de kwaliteit van de opleidingen te verbeteren, kunnen geclusterd worden in de volgende drie hoofdthema's:

1. Actuele onderwijspraktijk: Praktijkervaring en stage, klassenmanagement en orde.
2. Vakinhoud en vakdidactiek: Vakinhoudelijke aspecten, vakdidactiek, toetsen en beoordelen, differentiatie en werkvormen.
3. Leerling-gerichtheid: Kenmerken van de leerlingenpopulatie, leer- en gedragsproblemen van leerlingen, pedagogiek, coachen en begeleiden van leerlingen.

7.2.1. Actuele onderwijspraktijk

Voor veel leraren was er te weinig aandacht voor het opdoen van praktijkervaring en stages in de opleiding. Soms wordt dit gekoppeld aan orde in de klas en de kenmerken van de leerlingenpopulatie of aan de additionele leraartaken waarmee de leraar te maken krijgt in het vmbo en mbo. Deze additionele taken bestaan vaak uit het bijhouden van administratie, het schrijven van handelingsplannen voor zorgleerlingen, communicatie met ouders en bedrijfsleven. Leraren geven aan dat de opleiding te weinig aandacht geeft aan

¹⁵ Kessels, C. (2010). *The influence of induction programs on beginning teachers well-being and professional development*. Proefschrift ICLON: Universiteit Leiden.

klassenmanagement en orde in de klas. Leraren met meer dan vijf jaar ervaring geven dit relatief vaker aan dan ervaren leraren. Klassenmanagement is een belangrijk onderdeel van de opleiding tot leraar en moet ook in de toekomst een belangrijk onderdeel blijven van de opleiding.

7.2.2. Vakinhoud en vakdidactiek

Vakinhoudelijke aspecten die genoemd worden zijn zeer divers, zoals het aanleren van verschillende activerende werkvormen, specifieke vakdidactische aspecten, het beoordelen van lesmateriaal en leermethoden en het maken van toetsen en beoordelingen. Een veel gerapporteerd aspect is de manier hoe om te gaan met competentiegericht onderwijs. De leraren geven aan dat tijdens de opleidingen hier meer aandacht aan besteed zou moeten worden. Verder is de beroepsgerichtheid zowel in het mbo als in het vmbo groot. Volgens enkele leraren moet hieraan al in de opleiding aandacht besteed worden, bijvoorbeeld door middel van het gebruik van casuïstiek uit het beroepenveld.

7.2.3. Leerling-gerichtheid

De leerlingenpopulatie van het vmbo en mbo heeft wezenlijk andere kenmerken dan bijvoorbeeld de leerlingen van vwo en havo. Hiervoor zou volgens de bevroegde leraren meer aandacht moeten zijn in de opleidingen. Een van de meest genoemde aspecten hiervan zijn de leer- en gedragsproblemen van leerlingen. Leraren komen in het vmbo en mbo vaker in aanraking met leerproblemen zoals dyslectie, adhd en faalangst. Daarbij is het aantal leerlingen met een 'rugzak' aanzienlijk. Een substantieel aantal leraren geeft aan dat de aansluiting op de belevingswereld van deze specifieke leerlingengroep van groot belang is om effectief te kunnen doceren. Aandacht daarvoor in de opleiding kan helpen om alvast een indruk te krijgen van de problemen waarmee een leraar in het vmbo en mbo te maken krijgt. Van belang daarbij is tevens aandacht voor de communicatieve vaardigheden en begeleidingsvaardigheden die nodig zijn om met deze leerlingenpopulatie om te gaan.

7.3. Casus ROC

Een aantal interviews zijn gehouden met vijf leraren uit de sector Techniek, vijf leraren uit de sector Welzijn en een manager. Hun opmerkingen worden hieronder gebundeld puntsgewijs weergegeven. Om het persoonlijke karakter van een aantal observaties te benadrukken is een aantal opmerkingen letterlijk weergegeven.

7.3.1. De praktijk is anders dan wordt voorgesteld

- De verwachtingen van beginnende leraren zijn niet altijd reëel. Men denkt alleen maar les te hoeven geven en niet met allerlei andere taken zoals groepswerk, opvoeden, veiligheid bieden, psychologische steun bieden te maken te krijgen.
- Veel leraren kennen het competentiegericht onderwijs niet uit eigen ervaring of uit de lerarenopleiding en vinden het lastig om erin te functioneren als leraar. Zo wordt bij de begeleiding van competentiegericht onderwijs gewerkt in een team van drie leraren.
- De werkdruk voor leraren is vooral in de beginjaren erg hoog. De beginnende leraren geven al direct veel lessen, zij moeten heel ander onderwijs verzorgen dan zij hadden verwacht en ze moeten veel meer zelf regelen dan verwacht. Veel leraren vallen in het vmbo en het mbo af: vooral omdat het lesgeven heel anders is in het mbo en vmbo dan in het vwo/havo. Het is moeilijk het hoofd boven water te houden: nieuwe onderwijsaanpak, erg veel lessen, weinig ondersteuning, veel andere klussen waar je niet op gerekend hebt en zo meer.
- Het inzetten van leraren in andere vakken dan hun eigen specialisaties werkt niet goed. Er zijn daarvoor te grote verschillen tussen vakken, zodat het inhoudelijk niveau (onbedoeld) daalt. Voor leraren is dat ook niet stimulerend, terwijl het wel extra tijd kost. Men spreekt in dit verband wel van vakvervuiling.

7.3.2. De leerlingenpopulatie

- De verschillen tussen vwo/havo, mbo, vmbo en de niveaus in het mbo zijn erg groot. In het mbo-4 is de manier van lesgeven vergelijkbaar met die in het havo/vwo. De leerlingen zijn beter in staat zelf dingen uit te zoeken. De leraar zorgt ervoor dat de leerlingen en de klas binnen de gestelde regels en normen blijven. In het vmbo en mbo-1 en mbo-2 besteedt de leraar 50% van zijn tijd aan 'politietaken' en zorgen dat de leerlingen bezig blijven
- Als de leerlingen in de hogere klassen komen, gaat het vaak makkelijker. Ze zijn serieuzer, er is meer interactie. Door het werken aan projecten worden de leerlingen meer uitgedaagd. In de stage groeien de leerlingen ook sterk.

- Een aandachtspunt is dat de vmbo'ers die naar het mbo gaan niet goed voorbereid zijn. Er is weinig aandacht voor het leren in het vmbo. Dat geeft vervolgens allerlei problemen en vaak uitval in het mbo.
- Schoolsucces komt voor het merendeel voort uit een goede motivatie van de leerling. Een opmerking van de kant van een paar geïnterviewde leraren: "De huidige welvaart maakt dit niet makkelijker. Waarom zou ik hard werken...?" Sommige leerlingen zouden zeker meer kunnen, maar lukt dat niet door invloeden van hun omgeving. De ouders werken ook niet altijd mee. De leraar heeft hier een lastige, maar belangrijke taak.
- Er zijn snel conflicten in de klas, wat gezien de leeftijd en de achtergronden van de leerlingen begrijpelijk is.
- Er zijn veel leerlingen met problemen en hun aantal neemt toe. Het werken met instanties als jeugdzorg en zaken als detentie kosten extra tijd.
- Men beheerst vooral de groepsdynamica niet voldoende om een klas in een leermodus te krijgen. Hoe moet je de klas als groep aanpakken?

7.3.3. *Klassenmanagement en orde*

- Het onderwijs vraagt meer dan alleen lesgeven. De leraar moet orde houden, leerlingen opvoeden (wat, behalve in het mbo-4, de helft van de tijd in beslag neemt), leerlingen begeleiden en mentor zijn, de leerlingen motiveren door de les leuk te maken door andere methoden of spelletjes te gebruiken, de les spannend maken, zodat de leerlingen zich afvragen wat er vandaag weer gaat gebeuren.
- Ook in het competentiegericht onderwijs wordt frontaal lesgegeven aan de klas als geheel. De leraar moet van alles proberen om (meerdere malen) iets uit te leggen, niet de houding hebben van: dat heb ik toch al uitgelegd. Er zijn duidelijke verschillen tussen het lesgeven in mbo-1 en mbo-4 en bij opleidingen waar het werk sterk gestructureerd is zoals bij Verpleegkunde.
- Lesgeven zoals dat gebeurt in het havo/vwo vinden leerlingen uit het vmbo en mbo snel erg saai. Sommige onderwijsmethoden kunnen in het mbo-1 of 2 niet worden gebruikt, bijvoorbeeld probleemgestuurd onderwijs. De groep is geheel anders dan die in het havo/vwo, veel minder bereid om zelf aan de slag te gaan en snel afgeleid. De concentratieboog ligt op twintig minuten, daarna moet de leraar iets anders aanbieden.
- Het aantal contacturen ligt veel te hoog voor de leerlingen, tijd voor zelfstudie is er nauwelijks.
- Als de leraar onzeker is, dan is dat vernietigend: hij/zij moet enthousiast zijn, een positieve uitstraling hebben. De leraar moet zoeken naar manieren om de leerstof ondanks de problemen toch over te dragen (niet weglopen) en flexibel zijn.

7.4. **Vervolg casus ROC**

7.4.1. *Actuele onderwijspraktijk*

- In de vooropleidingen is erg weinig aandacht voor de concrete lescontext en hoe je daarin te werk gaat. Hetzelfde geldt voor het vinden van een antwoord op de vraag of lesgeven in deze onderwijssector wel is wat de leerling wil en kan. Het idee werd geopperd om al eerder stages te volgen (soms is dit zelfs helemaal geen onderdeel van de opleiding). In de lerarenopleiding wordt vooral aan de eigen leerdoelen gewerkt, er is geen focus op mbo- of vmbo-leerlingen.
- De vakgerichte leerstof in sommige lerarenopleidingen is minder dan de 'student' al kent. De afstemming met de vooropleiding is niet goed. Het idee van elders verworven competenties werkt niet altijd: Wat men elders in een lerarenopleiding geleerd heeft telt gewoon niet mee. De opleiding tot leraar kost daardoor veel meer tijd die niet als nuttig ervaren wordt.
- Het maken van een beroepsbeeld voor de leraren met aandacht voor de aparte vakken kan verhelderend werken. Het geeft die dingen aan die zij moeten beheersen om een goede leraar te zijn. De leraren zelf zullen hierin een essentiële rol moeten spelen: zij kennen de problemen en hoe zij ermee omgaan, zij kunnen beoordelen of en in hoeverre het beroepsprofiel klopt.
- Het is van belang een reëel beeld van het mbo en vmbo te geven/ontwikkelen: veel minder voordelige zaken 'rottingen' worden niet verteld.
- De suggestie wordt gedaan om ervaren leraren uit het (v)mbo les te laten geven op de lerarenopleidingen. Zij kunnen uit eigen ervaring vertellen hoe het er toegaat.
- Sommige gesprekspartners hebben de indruk dat er in de lerarenopleiding wel het een en ander verandert, zo lijkt er meer aandacht te komen voor groepsdynamica. Ook worden positieve geluiden gehoord over het didactiek- en pedagogiekonderwijs. De heersende indruk is dat de lerarenopleidingen er zich een beetje van afmaken, maar dat er wel beweging is.

- Een extra probleem wordt gevormd door de eis dat er ook extra Engels, Nederlands en Rekenen gegeven moet worden. Dit kost erg veel tijd. Het komt te vaak voor dat leerlingen nog helemaal geen Engels hebben gehad, terwijl dat toch officieel al twee jaar in het vmbo moet zijn gebeurd. De vraag of het onderwijs in Engels wel nodig is. Deels zal dat wel zo zijn in het belang van de beroepsuitvoering. Deels zal het niet zo zijn, omdat vanuit het mbo-3 geen doorstroom is naar het hbo (waar het wel nodig is).
- Meer aandacht is nodig voor het omgaan met allerlei instanties die in de tweede lijn leerlingen helpen begeleiden en ondersteunen.

7.4.2. *Vakinhoud en vakdidactiek*

- Het goed beheersen van de leerstof van de beroepsgerichte vakken door de leraar is erg belangrijk. Ontwikkelingen in zijn/haar vak moet hij/zij bij kunnen houden. De leraar moet bij de praktijkvakken vooral vanuit zijn/haar eigen praktijkervaring (met lassen, verplegen etc.) kunnen praten. De inhoud van deze vakken verandert snel. Meer lerarenstages zijn dus belangrijk, maar lastig te vinden in de huidige slechte economische situatie.
- Tijdens verplichte stages kunnen aanstaande leraren beoordeeld worden op hun geschiktheid voor het mbo/vmbo. Ervaren leraren kunnen dat snel zien.
- Het is noodzakelijk dat de lerarenopleidingstrajecten zich veel meer richten op de echte beroepspraktijk. Natuurlijk kan niet alles in de opleiding worden geleerd, maar wel veel meer dan nu het geval is. Veel blijkt toch ook in de praktijk te moeten worden geleerd. In de vooropleiding moeten echter wel voldoende tools aangereikt worden, die de leraar kan inzetten. Dat gebeurt nu veel te weinig, met name wat betreft didactiek en omgaan met groepen.
- De leraar zal moeten leren leraar te zijn! Hij/zij zal zijn eigen stijl moeten ontwikkelen: wat de één past, past de ander niet.
- Het is aan te bevelen ook in de opleidingsroute met competentiegericht onderwijs te werken.
- Er gaan veel oudere leraren met pensioen, hun vakdeskundigheid moet wel overgedragen worden.
- In ieder geval zou het goed zijn om de nieuwe leraren de helft van de uren te geven en een begeleider die helpt om te wennen aan en te groeien in de manier van lesgeven. Dit zal zeker veel uitval van leraren tegengaan. Nu wordt men wel erg in het diepe gegooid. Een idee uit Engeland afkomstig is om de aankomende leraar na de opleiding een jaar als beginner te laten werken, begeleid vanuit de school en waarin driemaal getest wordt op goed leraarschap. Na dat jaar geeft de school aan of zij vindt dat de persoon in kwestie zelfstandig voor de klas kan.
- De overgang van de havo of het vwo naar het mbo zou niet zonder meer mogelijk moeten zijn, dat wil zeggen dat men niet automatisch bevoegd zou moeten zijn voor het mbo/vmbo. Zolang dat wel het geval is, is aanvullende opvang nodig.
- Later op school zal de professionalisering voortgezet moeten worden. Deels voor het functioneren van de beginnende de leraren en deels vanwege de veranderingen in het onderwijs. Bovendien is in dit verband belangrijk dat leraren na enige tijd ruimte krijgen voor scholing in bijvoorbeeld andere didactiek. Momenteel is er is niet al te veel tijd voor aanvullende scholing, terwijl alleen al de invoering van computergestuurd onderwijs die wel vraagt. Daarnaast vragen ook de permanente veranderingen in de vakken veel aandacht en improvisatie.

7.4.3. *Leerling-gerichtheid*

Het begeleiden van een klas en van individuele leerlingen krijgt weinig aandacht in de opleidingsroutes. Ook leraren die didactisch geschoold waren, konden deze aanpak niet gebruiken in het mbo. Men mist toch een deel voorbereiding op de specifieke werksituatie. Soms leert men wel iets van vakdidactiek, maar dat weer niet hoe dit in het mbo moet worden toegepast. Verder zou in de opleidingsroute voorbereiding op en kennismaking met problemen die de leerlingen kunnen hebben en ook met de instanties waar de leraar dan mee te maken krijgt zoals jeugdzorg en detentie.

Tot slot moet worden opgemerkt dat het zeker niet alleen kommer en kwel is in het vmbo en mbo. De leraren waarmee gesproken is maken duidelijk de indruk gemotiveerd te zijn om les te geven in zowel het mbo als het vmbo. Ze vragen vooral meer ruimte (tijd) om zelf de problemen aan te kunnen pakken en geven de indruk dat ze de meeste problemen goed zelf zouden aankunnen. En: “Je moet van deze leerlingen houden, ze niet uitschelden dat ze niets kunnen. Leuk vinden om jong talent te helpen [...] aan een goede baan”.

8. Samenvatting en discussie

In de voorgaande hoofdstukken zijn de resultaten van het literatuur- en documentenonderzoek, het vragenlijst onderzoek en de interviews gepresenteerd. In dit hoofdstuk worden deze gegevens gebruikt voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen uit Hoofdstuk 2.

8.1. Wat zijn de verschillen in de bekwaamheden van leraren in het havo/vwo en mbo/vmbo?

In Hoofdstuk 4 werd aangegeven dat de onderwijsconcepten en ook de competenties die de leraren in het havo/vwo, het mbo en het vmbo moeten beheersen, duidelijk van elkaar verschillen. Tevens werd geconstateerd dat deze competenties vallen onder de zeven competentiegebieden die in de wet zijn vastgelegd voor tweedegraadsleraren. Een ander belangrijk verschil voor de leraren is de concrete werksituatie binnen de drie onderwijstypen waarin zij de competenties moeten gebruiken. Zo is de rol van de beroepspraktijk in het mbo veel belangrijker dan in het vmbo. In het mbo worden de leerlingen opgeleid tot beginnend beroepsbeoefenaar, het vmbo is beroepsvoorbereidend. Een verschil tussen vmbo en mbo is verder dat vergeleken met het mbo het onderwijs in het vmbo individueler gericht is. De vmbo-leraar zal veel meer dan in het mbo ervoor moeten zorgen dat de leerlingen bij de les blijven. In het mbo heeft de leraar weer te maken met verschillen in niveau van de leerlingen. In het mbo-4 heeft de leraar ook de taak om ervoor te zorgen dat leerlingen zo mogelijk door kunnen gaan naar het hbo.

De conclusie uit het voorgaande is dat er qua competenties weinig verschillen zijn tussen de leraren uit de havo, het vwo, het mbo en het vmbo. De grote verschillen in het werk van leraren ontstaan vooral door de context waarin de leraren werken. Belangrijke kenmerken uit de context zijn de verschillen in de leerlingenpopulatie en in de didactische concepten. Dit betekent dat de leraren zeker wel uitwisselbaar zijn, maar dat zij bij een eventuele verandering van werkcontext zich extra zullen moeten inzetten om effectief les te kunnen geven. Dit kan eventueel ondersteund worden met behulp van tijd voor bij- en nascholing.

Het eigene van het vmbo en het mbo en de uitdagingen die dit biedt aan de leraar om in deze opleidingen te gaan werken komen in de bekwaamheidsprofielen duidelijk naar voren. Het bekwaamheidsprofiel wordt door de scholen gebruikt in hun personeelszorg: tijdens de functioneringsgesprekken en het samenstellen van functieprofielen. Het bekwaamheidsprofiel kan door de lerarenvereniging gebruikt worden om een registratiesysteem voor leraren op te zetten. Een belangrijk doel van het registratiesysteem is dat de leraren bewust streven naar het gewenste kwaliteitsniveau als leraar.

8.2. Welke opleidingsroutes zijn en worden er gevolgd door de leraren?

Er zijn diverse opleidingsroutes die resulteren in het verkrijgen van de bevoegdheid voor het lesgeven in het vmbo en het mbo. Tabel 1 op pagina 16 laat zien welke opleidingstrajecten er zijn en hoe vaak daarvan gebruik gemaakt wordt. De gegevens zijn gesplitst voor de leraren met minder dan 5 jaar ervaring (a) en meer dan 5 jaar ervaring (b) in het mbo en vmbo. Opvallend zijn de relatief grote aantallen leraren met een eerstegraadslerarenopleiding en met een pabo-opleiding, die met name in het vmbo werken.

Ongeveer de helft van de totale groep bevraagde leraren is negatief over de mate waarin de opleiding aansluit op de onderwijspraktijk. Van de jongere groep leraren is tussen de 30 en 45% negatief over de aansluiting tussen de opleiding en de onderwijspraktijk. Van de groep leraren met minder dan 5 jaar ervaring in het mbo en vmbo die de HBO-kopopleiding of de opleidingsroute voor de zij-instromers gevolgd hebben is ca. 30% negatief over de aansluiting. Gezien het kritische oordeel van de bevraagde leraren zal in principe voor al deze verschillende leerroutes gelden dat de instelling expliciet aandacht zal moeten besteden aan het lesgeven in het vmbo en/of het mbo. Er is natuurlijk ook een grote groep leraren die wel positief is. Blijkbaar lukt het bij een aantal instellingen wel om op een acceptabel manier aan te sluiten bij de onderwijspraktijk. Deze instellingen kunnen mogelijk als 'good practices' gebruikt worden.

8.3. Hoe beoordelen de leraren de opleidingsroute die zij gevolgd hebben en welke aansluitingsproblemen tussen opleiding en onderwijspraktijk ervaren leraren in het vmbo en het mbo?

Uit de vragenlijststudie bleek dat de helft van de leraren aangeeft dat er sprake is van aansluitingsproblemen. Zij vinden met name dat in de lerarenopleiding onvoldoende aandacht was voor wat zij nodig bleken te hebben in de onderwijspraktijk. Er blijken wat dit betreft weinig verschillen te bestaan tussen het oordeel van de vmbo- en mbo-leraren, tussen leraren met minder en meer ervaring dan 5 jaar en tussen de verschillende opleidingsroutes. Welke verdeling tussen de leraren verder ook gemaakt is, rond de helft van de leraren is niet positief over de aansluiting van hun opleiding op de onderwijspraktijk. In dit algemene beeld wordt een uitzondering gevormd door de zij-instromers en de groep van leraren met minder dan vijf jaar ervaring. Deze zijn minder negatief. Mogelijk zijn dit signalen dat de kwaliteit van de opleidingsroutes de laatste jaren verbeterd is. Een andere invalshoek geeft de vraag hoe men afgezien van de aansluitings-

problematiek de lerarenopleiding achteraf waardeert. Voor alle zeven typische aspecten van het vmbo en mbo, zoals bevraagd in vraag 17 van de vragenlijst, blijkt de waardering voor de lerarenopleiding niet positief te zijn (zie Tabel 8a en 8b in Hoofdstuk 6).

De aansluitingsproblemen die door leraren worden genoemd kunnen worden ingedeeld in drie thema's: de actuele onderwijspraktijk is anders dan wordt voorgesteld (vakinhoudelijk, praktijkervaring en stage, competentiegericht onderwijs, beroepsgerichtheid, differentiatie, additionele leraartaken, toetsing en beoordeling en ICT en onderwijs), de aard van de kenmerken van de leerlingenpopulatie (waaronder leer- en gedragsproblemen) en de grote aandacht die nodig is voor klassenmanagement en orde. In de interviews (Paragraaf 7.3) leggen de geïnterviewde leraren uit dat zij in het eerste lesjaar het gevoel hadden in het diepe gegooid te worden; direct het maximum aantal lesuren geven zonder een inwerkperiode, lastige klassen en niet goed weten hoe met de leerlingen om te gaan.

Een verrassend resultaat is dat de leraren zichzelf op alle zeven competentiegebieden van de wet BIO een duidelijke voldoende geven: 7,5- 8,0. De meerderheid (80%) van de bevraagde leraren (de leraren die het hebben het gered) zijn positief over hun werk. Ongeveer de helft daarvan vindt het lesgeven in het begin lastig. 18% van de bevraagde leraren zei te willen stoppen met het lesgeven in het vmbo en mbo.

8.4. Zijn de verschillen in bekwaamheden nodig voor havo/vwo enerzijds en mbo en vmbo anderzijds zo groot dat ze alleen door een aparte opleiding tot een voldoende niveau geleerd kunnen worden?

De specifieke bekwaamheidseisen voor de havo, het vwo, het vmbo en het mbo vallen inhoudelijk gezien onder de zeven wettelijke competentiegebieden. De competenties die leraren *specifiek* moeten leren om een goede leraar in het mbo of het vmbo te zijn, lijken leerbaar in een periode van 6 tot 12 maanden. Immers:

- Het behalen van de pedagogisch-didactische aantekening neemt ook tussen een half en een heel jaar in beslag.
- De basiskwalificaties voor leraren in het hoger onderwijs worden geleerd in een totale periode van 300-400 uur.

De vraag is of het mogelijk is om in de huidige opleidingen ruimte te vinden om 20-30 weken expliciet te kunnen richten op het lesgeven in het mbo en het vmbo. Deze 20-30 weken zal deels bestaan uit studieonderdelen en deels uit stage in het vmbo of het mbo. In deze periode leren de aanstaande leraren de competenties gebruiken in de specifiek context van het mbo, het vmbo of de havo/vwo.

8.5. Welke mogelijkheden zijn er in lerarenopleidingen in het algemeen te vinden om de door de leraren gesignaleerde aansluitingsproblemen aan te pakken?

De leraren die de aansluiting tussen de opleidingsroute en het lesgeven niet positief beoordeelden gaven aan dat de onderstaande onderwerpen (meer) aandacht zouden moeten krijgen in de opleidingsroute. Hierbij is een willekeurige volgorde aangehouden. Ervaring opdoen en stage, vakinhoud en didactiek, klassenmanagement en orde, omgaan met leer- en gedragsproblemen van leerlingen, coachen en begeleiden van leerlingen, competentiegericht onderwijs, kenmerken van leerlingenpopulatie, toetsen en beoordelen, beroepsgerichtheid, additionele leraartaken, werkvormen, ict&o, differentiatie, omgaan met de ouders, bredere opleiding, nascholing en collegiale samenwerking.

8.6. Welke mogelijkheden zijn er binnen de scholen om de leraren te ondersteunen bij de overgang naar het lesgeven in het mbo en het vmbo?

De bevraagde leraren hebben verschillende scholingsactiviteiten kunnen volgen. Gezien hun beschrijving van de aansluitingsproblematiek is het niet verrassend dat zij vooral kozen voor pedagogische- en didactische vaardigheden en reflectie en ontwikkeling. Volgens de projectmanagers mbo (2010)¹⁶ krijgt de professionalisering van leraren binnen de scholen van het (v)mbo steeds meer aandacht. De scholen zullen voldoende ruimte moeten krijgen en ook moeten nemen om te experimenteren met het onderwijs en de professionalisering. Zoals aangegeven, is uitwisseling van de ervaringen en van gerealiseerde producten die daaruit voortkomen een belangrijke voorwaarde voor de verdere uitbouw van het mbo en vmbo. Belangrijke kenmerken uit de onderwijsconcepten van het mbo en vmbo zullen in de komende jaren verder uitgewerkt worden; individuele begeleiding van leerlingen, competentiegericht onderwijs, samenwerking van bedrijfsleven en onderwijsinstellingen bij het werkplekleren, tegengaan van de schooluitval en zo meer. De school heeft veel mogelijkheden voor het opzetten van een scholingstraject al dan niet in combinatie met een in-

¹⁶ Procesmanagers mbo (2010) Op weg naar de finale. Rapportages uit de gespreksronde voortgangsrapportages 2009. Ede: MBO 2010.

novatie- of onderzoekstraject. Een signaal uit de praktijk is dat de leraar er wel voldoende tijd voor moet krijgen, niet alleen voor het volgen van de scholing, maar ook bij het vertalen van het geleerde naar de onderwijspraktijk.

8.7. Welke mogelijkheden zijn er in lerarenopleidingen algemeen om de door de leraren gesignaleerde aansluitingsproblemen aan te pakken?

De bevroegde leraren zijn in ruime meerderheid (64%) van mening dat in de huidige opleidingsituatie meer tijd besteed moet worden aan het werken binnen het (voorbereidend) beroepsonderwijs. Interessant is de mening van de bevroegde leraren over de regeling van de bevoegdheden en over de vraag of er aparte opleidingen voor het mbo, het vmbo en de havo/vwo moeten komen. In de bestaande opleidingsituaties moeten er ook aparte bekwaamheidseisen en bevoegdheden komen voor het onderwijs binnen het (voorbereidend) beroepsonderwijs, vindt 58% van de bevroegde leraren. 40% vindt dat er een aparte opleiding moet komen gericht op het opleiden en kwalificeren van (v)mbo leraren. Op basis van de verschillende suggesties en analyses kan een drietal mogelijke ontwikkelingen geschetst worden:

1. Scholen besteden tijd en energie aan de opvang van beginnende leraren.
2. Lerarenopleidingen (routes) passen zich aan door de praktijk van het vmbo en mbo in de opleiding een stevige plek te geven.
3. De opleidingen splitsen in drie aparte opleidingen: voor havo en vwo, voor het vmbo en voor het mbo. Mogelijk kunnen opleidingen voor mbo en vmbo ook worden gecombineerd.

Deze drie mogelijke ontwikkelingen worden hieronder uitgewerkt, waarbij onder ander kort ingegaan wordt op de laatste drie onderzoeksvragen uit Hoofdstuk 2. Wat zijn mogelijke consequenties van de aangegeven mogelijkheden om de aansluitingsproblemen aan te pakken voor de wettelijke regelingen van de bekwaamheidseisen, de aantrekkelijkheid van de opleidingen voor aanstaande leraren en de inzetbaarheid van de leraren in het vwo, de havo, het mbo en het vmbo?

8.7.1. De scholen besteden tijd en energie aan de opvang van de beginnende leraren

De school zorgt ervoor dat de beginnende leraar de gewenste specifieke bekwaamheidseisen kan ontwikkelen. Dit aandachtspunt sluit aan op de groeiende aandacht binnen het mbo voor professionalisering en andere taken op het vlak van de personele zaken binnen de instellingen waar het vmbo en het mbo wordt verzorgd (vergelijk Kessels, 2010)¹⁷. De beginnende leraren hebben een inwerkperiode of een inductieprogramma waarin ze extra tijd krijgen om hun onderwijs voor te bereiden. Hierbij worden ze begeleid door een ervaren leraar. Zij krijgen waar nodig extra studiedagen of cursussen aangeboden. Ook na de inwerkperiode zal er voor de meeste leraren ruimte blijven om zich verder te ontwikkelen en om te leren om te gaan met de diverse veranderingen in de sectoren en het onderwijs zelf en het aanpakken van de bestaande problemen binnen het mbo en het vmbo.

Aandachtspunten hierbij zijn:

- Er zou voldoende tijd moeten zijn voor een begeleide inwerkperiode in de vorm van systematische inductieprogramma's voor beginnende leraren.
- Leraren zouden gemotiveerd moeten worden om na hun opleiding nog extra aanvullende scholing te volgen.
- Er zullen voldoende competente begeleiders beschikbaar moeten zijn in de school. Het opleiden van begeleiders kan een additionele taak worden van lerarenopleidingen.
- De scholen wordt op deze manier ruimte geboden om een eigen accent, dat past bij hun onderwijsvisie, in de professionalisering te leggen.
- De professionalisering kan gecombineerd worden met een innovatie- of onderzoeksproject (zie Paragraaf 5.4).
- De beoordeling van de leraren zou gericht moeten zijn op de startbekwaamheden en aanvullende bekwaamheden die de opleiding relevant acht. Hierover zijn afspraken gemaakt.

8.7.2. Lerarenopleidingen (routes) passen zich aan door de praktijk van het vmbo en mbo in de opleiding een stevige plek te geven.

Met name de pedagogiek en didactiek van de onderwijspraktijk in het vmbo en mbo zal veel aandacht moeten krijgen in de bestaande opleidingstrajecten tot leraar vmbo en voor mbo. De achtergronden hiervan

¹⁷ Kessels, C. (2010). *The influence of induction programs on beginning teachers well-being and professional development*. Proefschrift ICLON: Universiteit Leiden.

zullen bestudeerd moeten worden. Ook lijkt het aan te bevelen dat men het onderwijs competentiegericht en probleemgestuurd opbouwt, zodat de aanstaande leraren zelf ervaring op kunnen doen met deze nieuwe onderwijsvormen. Voor de stages zullen de studenten werkplekken in het mbo en het vmbo krijgen die voldoende leermogelijkheden bieden. Overwogen kan worden om ervaren leraren uit het vmbo en mbo in te zetten in de lerarenopleiding. De vraag is of de gekozen uitstroompoorten (profilering¹⁸; vakinhoudelijke vorming, beroepspraktijk en zorgontwikkeling) hier voldoende ruimte voor bieden. Tevens kan overwogen worden het mbo, het vmbo en het havo/vwo als uitstroompoorten te kiezen.

Studenten moeten voldoende relevante ervaring opdoen in de drie profielen om een gemotiveerde keuze te kunnen maken voor een uitstroomprofiel. Dit biedt de opleiding een goede kans om de waarde en de uitdaging van de uitstroomprofielen mbo en vmbo te laten ervaren, waarmee het imago van leraar in het vmbo en mbo verbeterend kan worden. Door een brede lerarenopleiding aan te bieden met keuzemogelijkheden is er meer kans dat studenten kiezen voor het mbo en het vmbo, doordat zij beter zicht hebben gekregen op wat het inhoudt om leraar te zijn in deze onderwijstypen en het aanstaande beroep; het is uitdagend en leuk, net zo leuk en uitdagend als het werk elders in het voortgezet onderwijs. Ook in de kopstudie en voor het pedagogisch-didactisch diploma kan naast een brede opleiding een specialisatie gericht op mbo en vmbo gerealiseerd worden. De tweedegraadslerarenopleidingen, kopopleidingen en de andere opleidingsroutes tot de tweedegraadslerarenbevoegdheid moeten dit wel kunnen en willen, naast alle andere aanpassingen die er nodig zijn na de visitatie van de lerarenopleidingen.

Aandachtspunten hierbij zijn:

- De samenwerking met de regionale ROC's en vakscholen zal versterkt moeten worden.
- Alhoewel het overstappen tussen verschillende onderwijstypen aanvullende scholing zal vragen behouden de leraren een brede bevoegdheid.
- De laatste stappen zal de leraar toch op de school moeten zetten. Er blijft dus een taak voor de school in het bijscholen van beginnende leraren in inductieprogramma's.
- De inzetbaarheid van de leraren neemt toe, ze zijn beter vanaf het begin van hun carrière inzetbaar en ook beter in staat de permanente veranderingen in het onderwijs mee te ondersteunen.
- De aantrekkelijkheid van het werken in het mbo en vmbo krijgt meer kans, omdat de studenten er op een goede manier mee kennis hebben gemaakt met de onderwijstypen.
- Er zijn niet noodzakelijkerwijs veranderingen nodig in de wettelijk vastgelegde bekwaamheidsprofielen om de uitwerking te kunnen realiseren.

8.7.3. *De opleidingen worden gesplitst in drie aparte opleidingen voor de havo en het vwo, voor het vmbo en het voor het mbo.*

Bij deze mogelijke ontwikkeling zullen twee of drie nieuwe opleidingen moeten worden ontworpen en uitgewerkt. Deze zullen als nieuwe opleidingen bij de doelmatigheidscommissie en de NVAO ingediend moeten worden of zij voor accreditatie in aanmerking kunnen komen. Voor de stages zullen de studenten werkplekken moeten kunnen krijgen in het mbo en het vmbo die voldoende leermogelijkheden bieden.

Aandachtspunten hierbij zijn:

- De leraren worden in drie cohorten gesplitst waartussen het veel moeilijker is om over te stappen. De wenselijkheid van aparte bekwaamheidsprofielen zal groot worden. Mogelijk zijn er wettelijke afspraken nodig.
- De beginnende leraar zal toch te maken krijgen met een overgang naar de beroepspraktijk. Er blijft dus een taak voor de school.
- De inzetbaarheid van de leraren neemt toe, ze zijn beter vanaf het begin van hun carrière inzetbaar en ook beter in staat de permanente veranderingen in het onderwijs mee te ondersteunen.
- De inzetbaarheid in de andere schooltypen (het vmbo, het mbo, de havo en het vwo) wordt een stuk minder.

¹⁸ HBO-raad (2006). *Bestuurscharter Lerarenopleidingen*. Den Haag.

Bijlage 1. Tabellenoverzicht

NB: de nummers in deze tabellen verwijzen naar de oorspronkelijke vraagnummers in de vragenlijst.

V2. Onderwijstype

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	vmbo	1118	48,4	48,4	48,4
	mbo	1193	51,6	51,6	100,0
	Total	2311	100,0	100,0	

V3. Ooit Les gegeven in

		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
In welk onderwijstype heeft u les gegeven ^a	3-1. vmbo	1531	33,3%	66,2%
	3-2. havo	834	18,1%	36,1%
	3-3. vwo	679	14,8%	29,4%
	3-4. mbo	1321	28,7%	57,2%
	3-5. hbo	205	4,5%	8,9%
	3-6. WO	33	,7%	1,4%
Total		4603	100,0%	199,2%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

V4. Hoe lang bent u werkzaam in het onderwijs?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1-3 jaar	69	3,0	3,0	3,0
	3-5 jaar	147	6,4	6,4	9,3
	> 5 jaar	2095	90,7	90,7	100,0
	Total	2311	100,0	100,0	

V5. Hoe lang bent u werkzaam in het mbo of vmbo?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	< 1 jaar	20	,9	,9	,9
	1-3 jaar	107	4,6	4,6	5,5
	3-5 jaar	215	9,3	9,3	14,8
	> 5 jaar	1969	85,2	85,2	100,0
	Total	2311	100,0	100,0	

V6. Hoe lang bent u werkzaam geweest buiten het onderwijs in een beroep dat relevant is voor het onderwijs dat u geeft?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	< 1 jaar	252	10,9	10,9	10,9
	1-3 jaar	188	8,1	8,1	19,0
	3-5 jaar	142	6,1	6,1	25,2
	> 5 jaar	834	36,1	36,1	61,3
	n.v.t.	895	38,7	38,7	100,0
	Total	2311	100,0	100,0	

V7. Leerweg waarin men lesgeeft

		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
In welke leerweg geeft u les? ^a	7-1.Basisberoepsgerichte leerweg (vmbo)	624	15,6%	27,0%
	7-2.Kaderberoepsgerichte leerweg (vmbo)	640	16,0%	27,7%
	7-3.Gemengde leerweg (vmbo)	368	9,2%	15,9%
	7-4.Theoretische leerweg (vmbo)	693	17,3%	30,0%
	7-5.Beroepsbegeleidende leerweg (mbo)	582	14,5%	25,2%
	7-6.Beroepsopleidende leerweg (mbo)	1104	27,5%	47,8%
Total		4011	100,0%	173,6%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

V8. Leerjaar vmbo

		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
In welk leerjaar vmbo geeft u les? ^a	8-1. vmbo 1	524	20,1%	46,9%
	8-2. vmbo 2	587	22,5%	52,5%
	8-3. vmbo 3	749	28,8%	67,0%
	8-4. vmbo 4	745	28,6%	66,6%
Total		2605	100,0%	233,0%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

V9. Niveau mbo

		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
In welk niveau van het mbo geeft u les? ^a	9-1. mbo 1	218	8,9%	17,9%
	9-2. mbo 2	573	23,4%	46,9%
	9-3. mbo 3	705	28,8%	57,7%
	9-4. mbo 4	953	38,9%	78,1%
Total		2449	100,0%	200,6%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

V10. Type Instelling

		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
Aan type instelling verbonden ^a	10-1. AOC	162	6,8%	7,0%
	10-2. ROC	1093	46,0%	47,3%
	10-3. Vakschool	112	4,7%	4,8%
	10-4. VO	885	37,2%	38,3%
	10-5. Anders	126	5,3%	5,5%
Total		2378	100,0%	102,9%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

V11. Sector of cluster

		Responses		Percent of Cases
		N	Percent	
In welke sectoren of clusters bent u werkzaam? ^a	11-1.Landbouw (groen)	219	7,6%	9,5%
	11-2.Techniek	708	24,7%	30,6%
	11-3.Economie	681	23,7%	29,5%
	11-4.Zorg en welzijn	689	24,0%	29,8%
	11-5.Niet van toepassing	572	19,9%	24,8%
Total		2869	100,0%	124,1%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

V12. In welke vakken geeft u les?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Algemeen vormend onderwijs vakken (AVO)	986	42,7	42,7	42,7
	Beroepsgerichte vakken	768	33,2	33,2	75,9
	Beide	557	24,1	24,1	100,0
Total		2311	100,0	100,0	

V13. Geeft u les of hebt u in het verleden les gegeven in een vak waarvoor u zichzelf vakinhoudelijk niet (voldoende) bekwaam acht(te)?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ja, voor een periode korter dan een jaar	421	18,2	18,2	18,2
	Ja, voor een periode langer dan een jaar	397	17,2	17,2	35,4
	Nee	1493	64,6	64,6	100,0
	Total	2311	100,0	100,0	

V14. Heeft u een lesbevoegdheid voor het onderwijs dat u verzorgt?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nee	121	5,2	5,2	5,2
	Ja, maar niet voor al mijn onderwijs	444	19,2	19,2	24,4
	Ja, voor al mijn onderwijs	1746	75,6	75,6	100,0
	Total	2311	100,0	100,0	

V15. Wat is in uw situatie van toepassing?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ik heb geen bevoegdheid nodig	25	1,1	20,7	20,7
	Ik heb de Pabo gedaan	11	,5	9,1	29,8
	Ik start binnenkort met een traject/opleiding voor mijn onderwijsbevoegdheid	12	,5	9,9	39,7
	Ik volg momenteel een traject/opleiding om mijn bevoegdheid te halen	73	3,2	60,3	100,0
	Total	121	5,2	100,0	
Missing	-99	2190	94,8		
Total		2311	100,0		

V16. Hoe heeft u uw lesbevoegdheid verworven / gaat u uw lesbevoegdheid verwerven?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	2de graadslerarenopleiding in algemeen vormende vakken (duaal)	198	8,6	8,7	8,7
	2de graadslerarenopleiding in algemeen vormende vakken (voltijds)	367	15,9	16,1	24,8
	2de graadslerarenopleiding in beroepsgerichte vakken (duaal)	357	15,4	15,7	40,5
	2de graadslerarenopleiding in beroepsgerichte vakken (voltijds)	204	8,8	9,0	49,5
	Zij-instromer opgeleid via een verkorte 2de graadslerarenopleiding	138	6,0	6,1	55,6
	Zij-instromer via het getuigschrift pedagogisch-didactische scholing	195	8,4	8,6	64,2
	HBO-kopopleiding (duaal)	54	2,3	2,4	66,5
	Pabo (bevoegdheid leraar basisonderwijs)	176	7,6	7,7	74,3
	1ste graadslerarenopleiding	223	9,6	9,8	84,1
	Anders, namelijk	362	15,7	15,9	100,0
	Total	2274	98,4	100,0	
Missing	-99	37	1,6		
Total		2311	100,0		

V17.0 het combineren van vakinhoud en beroepspraktijk

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Zeer mee oneens	302	13,1	13,3	13,3
	Mee oneens	634	27,4	27,9	41,2
	Noch mee eens, noch mee oneens	387	16,7	17,0	58,2
	Mee eens	806	34,9	35,4	93,6
	Zeer mee eens	145	6,3	6,4	100,0
	Total	2274	98,4	100,0	
Missing	-99	37	1,6		
Total		2311	100,0		

V17.1 het werken met competentiegestuurd onderwijs

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Zeer mee oneens	664	28,7	29,2	29,2
	Mee oneens	659	28,5	29,0	58,2
	Noch mee eens, noch mee oneens	460	19,9	20,2	78,4
	Mee eens	399	17,3	17,5	96,0
	Zeer mee eens	92	4,0	4,0	100,0
	Total	2274	98,4	100,0	
Missing	-99	37	1,6		
Total		2311	100,0		

V17.2 het meewerken aan opdrachten voor de stage

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Zeer mee oneens	416	18,0	18,3	18,3
	Mee oneens	615	26,6	27,0	45,3
	Noch mee eens, noch mee oneens	508	22,0	22,3	67,7
	Mee eens	647	28,0	28,5	96,1
	Zeer mee eens	88	3,8	3,9	100,0
	Total	2274	98,4	100,0	
Missing	-99	37	1,6		
Total		2311	100,0		

V17.3 de specifieke kenmerken van de leerlingen waarmee ik nu werk

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Zeer mee oneens	451	19,5	19,8	19,8
	Mee oneens	658	28,5	28,9	48,8
	Noch mee eens, noch mee oneens	471	20,4	20,7	69,5
	Mee eens	585	25,3	25,7	95,2
	Zeer mee eens	109	4,7	4,8	100,0
	Total	2274	98,4	100,0	
Missing	-99	37	1,6		
Total		2311	100,0		

V17.4 het orde houden in de klas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Zeer mee oneens	280	12,1	12,3	12,3
	Mee oneens	528	22,8	23,2	35,5
	Noch mee eens, noch mee oneens	525	22,7	23,1	58,6
	Mee eens	789	34,1	34,7	93,3
	Zeer mee eens	152	6,6	6,7	100,0
	Total	2274	98,4	100,0	
Missing	-99	37	1,6		
Total		2311	100,0		

V17.5 het werken in een lerarenteam

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Zeer mee oneens	295	12,8	13,0	13,0
	Mee oneens	620	26,8	27,3	40,2
	Noch mee eens, noch mee oneens	610	26,4	26,8	67,1
	Mee eens	637	27,6	28,0	95,1
	Zeer mee eens	112	4,8	4,9	100,0
	Total	2274	98,4	100,0	
Missing	-99	37	1,6		
Total		2311	100,0		

V17.6 het samenwerken met mensen uit het bedrijfsleven

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Zeer mee oneens	690	29,9	30,3	30,3
	Mee oneens	766	33,1	33,7	64,0
	Noch mee eens, noch mee oneens	491	21,2	21,6	85,6
	Mee eens	265	11,5	11,7	97,3
	Zeer mee eens	62	2,7	2,7	100,0
	Total	2274	98,4	100,0	
Missing	-99	37	1,6		
Total		2311	100,0		

V18. Sloot datgene wat u in uw (onderwijs)opleiding of traject leerde goed aan op onderwijspraktijk waarin u nu werkt?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ja	1158	50,1	50,9	50,9
	Nee	1116	48,3	49,1	100,0
	Total	2274	98,4	100,0	
Missing	-99	37	1,6		
Total		2311	100,0		

V20. Terugkijkend, heb ik voor mijn werk als leraar veel gehad aan mijn opleiding(straject).

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Zeer mee oneens	108	4,7	4,7	4,7
	Mee oneens	387	16,7	17,0	21,8
	Noch mee eens, noch mee oneens	586	25,4	25,8	47,5
	Mee eens	984	42,6	43,3	90,8
	Zeer mee eens	209	9,0	9,2	100,0
	Total	2274	98,4	100,0	
Missing	-99	37	1,6		
Total		2311	100,0		

V23. Beoordeling eigen competenties

	N	Mean	Std. Deviation
	Valid		
23.0 Interpersoonlijke competentie	2311	7,98	1,017
23.1 Pedagogische competentie	2311	7,87	1,036
23.2 Vakinhoudelijke en didactische competentie	2311	7,82	1,087
23.3 Organisatorische competentie	2311	7,79	1,184
23.4 Samenwerken met de omgeving	2311	7,50	1,251
23.5 Samenwerken met de collegas.	2311	7,83	1,153
23.6 Reflectie en ontwikkeling	2311	7,87	1,226

V24. Opleidingen / cursussen gevolgd na behalen lesbevoegdheid

	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Opleiding of cursus ^a 24-1. Vakinhoudelijke cursus	1514	26,3%	65,5%
24-2. Cursus voor pedagogische vaardigheden	1079	18,8%	46,7%
24-3. Cursus voor organisatorische vaardigheden	652	11,3%	28,2%
24-4. Cursus voor didactische vaardigheden	1001	17,4%	43,3%
24-5. Cursus voor algemene vaardigheden (bijvoorbeeld presenteren, schrijfvaardigheid)	514	8,9%	22,2%
24-6. :Anders,	846	14,7%	36,6%
24-7. Ik heb geen opleidingen of cursussen gevolgd	142	2,5%	6,1%
Total	5748	100,0%	248,7%

a. Dichotomy group tabulated at value 1.

V25. Op welk competentiegebied is, volgens u, bij- en nascholing het meest urgent voor (bevoegde) leraren in het vmbo en het mbo?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Interpersoonlijke competentie	178	7,7	7,7	7,7
Pedagogische competentie	446	19,3	19,3	27,0
Vakinhoudelijke en didactische competentie	658	28,5	28,5	55,5
Organisatorische competentie	173	7,5	7,5	63,0
Samenwerken met de omgeving	109	4,7	4,7	67,7
Samenwerken met de collega's	107	4,6	4,6	72,3
Reflectie en ontwikkeling	494	21,4	21,4	93,7
Nascholing is niet urgent	146	6,3	6,3	100,0
Total	2311	100,0	100,0	

V26. Biedt uw huidige werkgever mogelijkheden tot bij- en nascholing aan de leraren?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid onvoldoende	548	23,7	23,7	23,7
voldoende	1604	69,4	69,4	93,1
weet niet	159	6,9	6,9	100,0
Total	2311	100,0	100,0	

V27.0 De huidige opleidingssituaties volstaan, zeker nu studenten kunnen kiezen voor een specialisatie (voorbereidend) beroepsonderwijs.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Zeer mee oneens	115	5,0	5,0	5,0
Mee oneens	571	24,7	24,7	29,7
Noch mee eens, noch mee oneens	1089	47,1	47,1	76,8
Mee eens	509	22,0	22,0	98,8
Zeer mee eens	27	1,2	1,2	100,0
Total	2311	100,0	100,0	

V27.1 In de huidige opleidingssituaties moet meer en beter aandacht worden besteed aan het werken binnen het (voorbereidend) beroepsonderwijs.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Zeer mee oneens	19	,8	,8	,8
	Mee oneens	140	6,1	6,1	6,9
	Noch mee eens, noch mee oneens	620	26,8	26,8	33,7
	Mee eens	1214	52,5	52,5	86,2
	Zeer mee eens	318	13,8	13,8	100,0
	Total	2311	100,0	100,0	

V27.2 In de bestaande opleidingssituaties moeten er ook aparte bekwaamheidseisen en bevoegdheden komen voor het onderwijs binnen het (voorbereidend) beroepsonderwijs.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Zeer mee oneens	59	2,6	2,6	2,6
	Mee oneens	266	11,5	11,5	14,1
	Noch mee eens, noch mee oneens	644	27,9	27,9	41,9
	Mee eens	1076	46,6	46,6	88,5
	Zeer mee eens	266	11,5	11,5	100,0
	Total	2311	100,0	100,0	

V27.3 Er moet een aparte opleiding komen, helemaal gericht op het opleiden en kwalificeren van (v)mbo leraren.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Zeer mee oneens	185	8,0	8,0	8,0
	Mee oneens	491	21,2	21,2	29,3
	Noch mee eens, noch mee oneens	677	29,3	29,3	58,5
	Mee eens	650	28,1	28,1	86,7
	Zeer mee eens	308	13,3	13,3	100,0
	Total	2311	100,0	100,0	

V28. Welke van de onderstaande situatieschetsen past het best bij uw werksituatie?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ik heb het vanaf het begin helemaal naar mijn zin als docent in het (voorbereidend) beroepsonderwijs en ik verwacht hier	1118	48,4	48,4	48,4
	In het begin was het lesgeven lastig, maar ik heb het nu helemaal naar mijn zin als docent in het (voorbereidend) beroep	795	34,4	34,4	82,8
	Ik vind het lesgeven lastig en ik twijfel of ik over een jaar of twee nog als docent in het (voorbereidend) beroepsonder	144	6,2	6,2	89,0
	Ik wil stoppen met mijn werk als docent in het (v)mbo.	254	11,0	11,0	100,0
	Total	2311	100,0	100,0	

Bijlage 2 De vragen uit de vragenlijst

1 We willen graag beginnen met enkele achtergrondvragen. Wat is de postcode van de schoollocatie waar u werkzaam bent?

2 In welk(e) onderwijstype(n) geeft u op dit moment les?

- vmbo
- mbo
- geen van bovenstaande

3 Kunt aangeven in welke van de onderstaande onderwijstypen u ooit (nu of in het verleden) heeft lesgegeven?

- vmbo
- havo
- vwo
- mbo
- hbo
- WO

4 Hoe lang bent u werkzaam in het onderwijs?

- < 1 jaar
- 1-3 jaar
- 3-5 jaar
- > 5 jaar

5 Hoe lang bent u werkzaam in het mbo of vmbo?

- < 1 jaar
- 1-3 jaar
- 3-5 jaar
- > 5 jaar

6 Hoe lang bent u werkzaam geweest buiten het onderwijs in een beroep dat relevant is voor het onderwijs dat u geeft?

- < 1 jaar
- 1-3 jaar
- 3-5 jaar
- > 5 jaar
- Niet van toepassing

7 Nu volgen enkele vragen over uw huidige werkzaamheden. In welke leerweg geeft u les?

- Basisberoepsgerichte leerweg (vmbo)
- Kaderberoepsgerichte leerweg (vmbo)
- Gemengde leerweg (vmbo)
- Theoretische leerweg (vmbo)
- Beroepsbegeleidende leerweg (mbo)
- Beroepsopleidende leerweg (mbo)

8 In welk leerjaar van het vmbo geeft u les?

- vmbo 1
- vmbo 2
- vmbo 3
- vmbo 4

9 In welk niveau van het mbo geeft u les?

- mbo 1
- mbo 2
- mbo 3
- mbo 4

10 Aan welk type instelling bent u verbonden?

- AOC
- ROC
- Vakschool
- VO
- Anders, namelijk ...

11 In welke sectoren (clusters) geeft u les?

- Landbouw (groen)
- Techniek
- Economie
- Zorg en welzijn
- Niet van toepassing

12 In welke vakken geeft u les?

- Algemeen vormend onderwijs vakken (AVO)
- Beroepsgerichte vakken
- Beide

13 Geeft u les of hebt u in het verleden les gegeven in een vak waarvoor u zichzelf niet (voldoende) bekwaam acht(te)?

- Ja, voor een periode korter dan een jaar
- Ja, voor een periode langer dan een jaar
- Nee

14 In het volgende vragenblok kunt u uw mening geven over uw opleiding tot leraar en het verkrijgen van een bevoegdheid. Heeft u een lesbevoegdheid voor het onderwijs dat u verzorgt?

- Nee
- Ja, maar niet voor al mijn onderwijs
- Ja, voor al mijn onderwijs

15 Wat is in uw situatie van toepassing?

- Ik heb geen bevoegdheid nodig
- Ik heb de Pabo gedaan
- Ik start binnenkort met een traject/opleiding voor mijn onderwijsbevoegdheid
- Ik volg momenteel een traject/opleiding om mijn bevoegdheid te halen

16 Hoe heeft u uw lesbevoegdheid verworven / gaat u uw lesbevoegdheid verwerven?

- 2de graadslerarenopleiding in algemeen vormende vakken (duaal)
- 2de graadslerarenopleiding in algemeen vormende vakken (voltijds)
- 2de graadslerarenopleiding in beroepsgerichte vakken (duaal)
- 2de graadslerarenopleiding in beroepsgerichte vakken (voltijds)
- Zij-instromer opgeleid via een verkorte 2de graadslerarenopleiding
- Zij-instromer via het getuigschrift pedagogisch-didactische scholing
- HBO-kopopleiding (duaal)
- Pabo (bevoegdheid leraar basisonderwijs)
- 1ste graadslerarenopleiding
- Anders, namelijk ...

17 In hoeverre bent u het eens of oneens met de onderstaande stellingen? Ik vind dat er in mijn opleiding voldoende aandacht was voor het lesgeven in het mbo en vmbo wat betreft..

	Ze er mee oneens	Mee oneens	Noch mee eens, noch mee oneens	Mee eens	Ze er mee eens
het combineren van vakinhoud en beroepspraktijk	☐	☐	☐	☐	☐
het werken met competentiegericht onderwijs	☐	☐	☐	☐	☐
het meewerken aan opdrachten voor de stage	☐	☐	☐	☐	☐
de specifieke kenmerken van de leerlingen waarmee ik nu werk	☐	☐	☐	☐	☐
het orde houden in de klas	☐	☐	☐	☐	☐
het werken in een lerarenteam	☐	☐	☐	☐	☐
het samenwerken met mensen uit het bedrijfsleven	☐	☐	☐	☐	☐

18 Sloot datgene wat u in uw (onderwijs)opleiding of traject leerde goed aan op onderwijspraktijk waarin u nu werkt?

- Ja
- Nee

19 Zo nee, kunt u aangeven welke problemen u ondervond?

20 In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stelling? Terugkijkend, heb ik voor mijn werk als leraar veel gehad aan mijn opleiding(straject).

- Zeer mee oneens
- Mee oneens
- Noch mee eens, noch mee oneens
- Mee eens
- Zeer mee eens

21 Noem drie punten waarop naar uw mening de kwaliteit van de door u gevolgde opleiding of het traject echt verbeterd moet worden?

22 Noem drie sterke punten van de opleiding of het traject die zeker behouden moeten blijven.

23 Hoe ziet u zichzelf als docent? Waar ziet u zichzelf op een schaal van 1 – 10 met betrekking tot de nu volgende competenties?

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Interpersoonlijke competentie: U zorgt ervoor ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pedagogische competentie: U zorgt voor...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vakinhoudelijke en didactische competentie: U zorgt voor ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Organisatorische competentie: U zorgt voor ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Samenwerken met de omgeving: U zorgt ervoor ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Samenwerken met de collega's: U zorgt ervoor ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Reflectie en ontwikkeling: U denkt na over...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

24 Welke soort opleidingen / cursussen heeft u gevolgd, afgezien van het behalen van een lesbevoegdheid?

- Vakinhoudelijke cursus
- Cursus voor pedagogische vaardigheden
- Cursus voor organisatorische vaardigheden
- Cursus voor didactische vaardigheden
- Cursus voor algemene vaardigheden (bijvoorbeeld presenteren, schrijfvaardigheid)
- Anders, namelijk ...
- Ik heb geen opleidingen of cursussen gevolgd

25 Op welk competentiegebied is, volgens u, bij- en nascholing het meest urgent voor (bevoegde) leraren in het vmbo en het mbo?

- Interpersoonlijke competentie
- Pedagogische competentie
- Vakinhoudelijke en didactische competentie
- Organisatorische competentie
- Samenwerken met de omgeving
- Samenwerken met de collega's
- Reflectie en ontwikkeling
- Nascholing is niet urgent

26 Biedt uw huidige werkgever mogelijkheden tot bij- en nascholing aan de leraren?

- onvoldoende
- voldoende
- weet niet

27 Wat is uw mening over het huidige stelsel van opleiding en kwalificatie van leraren ten behoeve van het (v)mbo onderwijs?

	Zeer mee oneens	Mee oneens	Noch mee eens, noch mee oneens	Mee eens	Zeer mee eens
De huidige opleidingssituaties volstaan, zeker nu studenten kunnen kiezen voor een specialisatie (voorbereidend) beroepsonderwijs.	☐	☐	☐	☐	☐
In de huidige opleidingssituaties moet meer en beter aandacht worden besteed aan het werken binnen het (voorbereidend) beroepsonderwijs.	☐	☐	☐	☐	☐

In de bestaande opleidingssituaties moeten er ook aparte bekwaamheidseisen en bevoegdheden komen voor het onderwijs binnen het (voorbereidend) beroepsonderwijs.

Er moet een aparte opleiding komen, helemaal gericht op het opleiden en kwalificeren van (v)mbo leraren.

28 Welke van de onderstaande situatieschetsen past het best bij uw werksituatie?

- Ik heb het vanaf het begin helemaal naar mijn zin als docent in het (voorbereidend) beroepsonderwijs en ik verwacht hier dan ook nog zeker 5 jaar werkzaam te zijn.
- In het begin was het lesgeven lastig, maar ik heb het nu helemaal naar mijn zin als docent in het (voorbereidend) beroepsonderwijs en ik verwacht hier dan ook nog zeker 5 jaar werkzaam te zijn.
- Ik vind het lesgeven lastig en ik twijfel of ik over een jaar of twee nog als docent in het (voorbereidend) beroepsonderwijs werkzaam zal zijn.
- Ik wil stoppen met mijn werk als docent in het (v)mbo.

29 Heeft u met betrekking tot opleiding, kwalificatie-eisen, bevoegdheden en de nascholing van leraren in het (v)mbo nog zaken die u onder de aandacht wilt brengen?

30 Zoals u weet, hanteert het Flitspanel enkele profielvragen om te voorkomen dat in ieder nieuw onderzoek dezelfde achtergrondvragen aan u worden voorgelegd. Om de profielen van onze panelleden zo actueel mogelijk te houden, krijgt u na afloop van een enquête veelal nog enkele profielvragen voorgelegd. Het betreft de profielvragen waarop u nog niet eerder antwoord hebt gegeven, of vragen naar kenmerken die bij de meeste werknemers een of meer keer per jaar wijzigen.

Het is dus mogelijk dat er nu nog enkele profielvragen volgen. De vragenlijst wordt pas afgesloten na het doorlopen van de profielvragen. De verwerking van de gegevens is vanzelfsprekend anoniem.

